

Fyresdal kommune

## Fyresdal møter framtiden



Strategisk utviklingsanalyse

Rapport

28. februar 2017

**Oppdragsgiver:** Fyresdal kommune  
**Rapport nr.:** R9565  
**Rapportens tittel:** Fyresdal møter framtiden. Strategisk utviklingsanalyse  
**Ansvarlig konsulent:** Erik Holmelin  
**Kvalitetssikret av:** Morten Stenstadvold  
**Dato:** 28. februar 2017

# Innhold

<b>PROLOG: FYRESDAL I 2030</b>	<b>7</b>
<b>1 UTGANGSPUNKTET: FYRESDAL I 2017</b>	<b>11</b>
1.1 BEFOLKNING OG BEFOLKNINGSUTVIKLING	11
1.2 UTDANNINGSNIVÅ OG KOMPETANSETETTHET	14
1.3 NÆRINGSLIV OG SYSSELSETTING	15
1.4 ARBEIDSMARKED OG PENDLING	17
1.5 SENTERSTRUKTUR OG KOMMUNIKASJONER	18
<b>2 MULIGHETER FOR BEFOLKNINGSVEKST OG NÆRINGSUTVIKLING</b>	<b>20</b>
2.1 FYRESDAL'S STYRKER OG SVAKHETER I BEFOLKNINGS- OG NÆRINGSSAMMENHENG	20
2.2 KONKURRANSEFORTRINN OG NÆRINGSMULIGHETER FOR FYRESDAL	25
<b>3 UTVIKLINGSVEIER FOR FYRESDAL MOT 2030</b>	<b>32</b>
3.1 MÅL FOR BEFOLKNINGSUTVIKLING OG NYE ARBEIDSPLASSE	32
3.2 SATSINGSOMRÅDE 1: Å SIKRE EN BÆREKRAFTIG BEFOLKNINGSUTVIKLING	32
3.3 PRIORITERTE SATSINGSOMRÅDER FOR STRATEGISK NÆRINGSUTVIKLING I FYRESDAL	37
3.4 SATSINGSOMRÅDE 2: VIDERE SATSING PÅ KOMPETANSEBEDRIFTENE	37
3.5 SATSINGSOMRÅDE 3: EN BEDRE UTNYTTELSE AV SKOG- OG NATURRESSURSENE	39
3.6 SATSINGSOMRÅDE 4: MER UTNYTTELSE AV VANNRESSURSENE	40
3.7 SATSINGSOMRÅDE 5: UTVIKLING AV BESØKSNÆRINGER OG TURISME	42
3.8 SATSINGSOMRÅDE 6: UTVIKLING AV ANNET NÆRINGSLIV OG KOMPETANSE	44
<b>4 VEIEN VIDERE I OMSTILLINGSARBEIDET</b>	<b>46</b>
4.1 ANSVARSFORHOLD OG FRAMDRIFT I UTVIKLINGSARBEIDET	46
4.2 VIDERE ARBEID MED NÆRINGSSTRATEGIENE	46



## Forord

Agenda Kaupang AS har vært engasjert av Fyresdal kommune for å gjennomføre en strategisk utviklingsanalyse. Den strategiske utviklingsanalysen er andre trinn, kalt strategitrinnet, i det kommende omstillingsarbeidet i Fyresdal. Omstillingsarbeidet er igangsatt på grunn av kommunens tap av arbeidsplasser i IKM og i den vedtatte nedleggelsen av fengselsavdelingen til Arendal kretsfengsel. Analysen skal trekke opp viktige strategiske satsingsområder for omstillingsarbeidet og foreslå en del konkrete strategier og tiltak, som oppspill til omstillingsstyrets arbeid med en omstillingsplan og en handlingsplan for første år i omstillingsprosessen.

Den strategiske utviklingsanalysen har vært gjennomført som en prosess med kommunens næringsliv og politikere gjennom to heldagsseminarer, hver med vel 40 deltakere. En har videre gjennomført en omfattende intervjurunde med politikere, næringslivsfolk og samfunnsaktører for å få innspill til arbeidet.

Den strategiske utviklingsanalysen innleder med et scenario, eller kanskje snarere en visjon, som viser hvordan Fyresdalssamfunnet ser ut i 2030, og hvordan man gjennom klare utviklingsstrategier og kloke grep kom fram dit. Denne visjonen fungerer dermed også som et sammendrag av de nærings- og samfunnsutviklingsstrategiene man i denne studien legger opp til.

Agenda Kaupang AS sender med dette ut en sluttrapport fra prosjektet. Rapporten er skrevet av samfunnsøkonom Erik Holmelin, i tett samarbeid med statsviter Morten Stenstadvold, som også har fungert som kvalitetssikrer av vårt arbeid.

Stabekk, 28. februar 2017

Agenda Kaupang AS



## Prolog: Fyresdal i 2030

Jeg sitter oppe i lia i kveldingen og ser ned på Fyresvannet. Utsikten nå sent i oktober er praktfull. Trærne står i sine flotteste høstfarger, sjøen ligger uten et vindpust og kveldsroen flyter som en stille elv gjennom Folkestadbyen. I det fjerne gjør en elghund med los. Det er vakkert i Fyresdal, her kan en finne ro i sjelen, langt borte fra byenes stress.

Men likevel, her skjer det ellers ganske mye, for Fyresdal er egentlig et samfunn i farta, med brukbar utvikling både i befolkning og næringsliv. Det har ikke alltid vært slik. Som gammel nærings sjef kan jeg ikke la være å tenke på hvordan situasjonen i kommunen var for nær femten år siden, da IKM ble nedlagt, fengselet forsvant og ungdommen flyttet ut og ikke kom tilbake. Da så ikke framtiden lys ut. Men heldigvis fikk vi hjelp fra fylkeskommunen og Innovasjon Norge til et omstillingsprosjekt som skulle snu utviklingen og som oppspill til det fikk vi gjennomført en strategisk utviklingsanalyse som ga oss noen gode ideer.

For vi tok noen kloke valg den gangen. Den strategiske utviklingsanalysen skisserte noen viktige satsingsområder for samfunnsutviklingen og næringsutviklingen som omstillingsprosjektet senere fulgte opp. Vi skjønnte at vi måtte ta tak i befolkningsutviklingen, for det ble knapt født barn i bygda, og forgubbingen tiltok i økende fart. Vi måtte øke netto innflytting. Minst 15 personer ekstra pr. år var målet. Dette fikk vi dels til ved å ta imot noen flere flyktninger, selv om mange var skeptiske til det. Mye viktigere var det likevel at vi fikk flere av dem til å bli boende. Vi lærte litt om integrering av Vinje og etablerte kvinnenettverk som hadde jevnlig møter om alt fra mattradisjoner til gammelt håndverk, områder der også våre nye landskvinner kunne bidra med spennende nyvinninger. Dessuten ble det populært å ta med innvandrere på tur og på jakt. Hvem ante vel at syriske fjellfolk kunne være veldig flinke til slikt.

Vi fikk også ansatt en tilbakeflyttet ungdom til å drive ungdomsnettverk på sosiale medier vi knapt hadde hørt om, men som informerte våre studenter om alt som skjedde i Fyresdal og om mulige jobber for dem. Det virket faktisk. En økende del av ungdomskullene flytter nå tilbake, og enda flere har lyst til å gjøre det. Flaskehalsen er som alltid arbeidsplasser, men her har næringshagen vært flinke til å bidra. Dessuten har vi fått stadig flere arbeidsinnvandrere som jobber på Telemark Kildevann og særlig på slakteriet til Telemarkrøye. Det har sine fordeler. Førdsal FK, bygdas nye stolthet, slo nettopp ut Pors i cupen! Polakker på laget må vite.

Så befolkningsnedgangen er snudd til ny vekst. Ikke veldig mye riktignok, men tilstrekkelig til at forgubbingen holdes på avstand selv om eldrebølgen også rammer oss. Men eldre er jo så friske og oppegående om dagen at det faktisk går bra. Dessuten har vi skapt et fint miljø for eldre. Eldresenteret og eldrekollektivet i Folkestadbyen ble faktisk en suksess. Det hindrer ensomhet og får eldre til å bidra i frivillig arbeid. Lokalhistoriedag på skolen er veldig populært.

Folkestadbyen er ellers blitt riktig så fin, med flere boliger, nye forretninger og en populær kafé/pub som samlingspunkt. Så velfungerende som senter man kan vente i en bygd med 1400 innbyggere. Vi valgte riktig den gangen, da vi satset på boligbygging sentralt i Folkestadbyen, og heller bygde hytter i Sørbygda. For et attraktivt senter trenger folk hele døgnet. Idrettshallen har blitt en stor suksess med aktivitet til alle døgnets tider. Det hjalp også godt at vi omsider fikk overtalt pinsevennene til å lage folkehøgskole for naturglad ungdom. Det skaper liv i sentrum og spennende aktiviteter som hundekjøring i fjellet og et av Norges beste klatremiljøer. Dessuten har vi en skiskytter fra Fyresdal i verdenscupen! Så folkehøgskoleungdommene er en verdifull ressurs både i idretten og i lokalmiljøet. Noen av dem har faktisk blitt boende også.

Så vi fikk etterhvert langt på vei oppfylt våre ambisiøse mål for befolkning og sentrumsutvikling. En god utviklingsstrategi var bra å ha. Dessuten hjalp det godt at vi også fikk litt sving på næringsutviklingen, for bosetting og arbeidsplasser henger selvfølgelig sammen. På nærings siden var det målet vi satte oss ganske ambisiøst. Etabler 20 nye arbeidsplasser pr. år i gjennomsnitt. Ikke bare

et år, men hvert år! Skulle vi få vekst i næringslivet var det faktisk nødvendig, for noen arbeidsplasser faller alltid bort over tid. Faktisk mister vi i gjennomsnitt nesten ti arbeidsplasser i året, i landbruk, industri og i en rekke andre bedrifter.

For å få til vekst i næringslivet, fulgte vi noen klare strategiske satsingsområder. Dessuten hadde vi en stor ressurs i Fyresdal Næringshage, vegg i vegg med kommunehuset. En genial kombinasjon. Her kunne innflyttere finne et attraktivt fagmiljø, eller etablere egen virksomhet. Noen drev også fjernjobbing mot firmaer andre steder. Dessuten hadde Fyresdal Næringshage en visjon. De så at Norge var på vei inn i det grønne skiftet, og ønsket å være en drivende kraft i den prosessen. Ambisjonene var ikke mindre enn å bli et framtrødende nasjonalt kompetansemiljø innenfor bioøkonomi. Det har de også langt på vei blitt. Fagmiljøet har vokst gradvis over tid, og er i dag et meget sterkt kompetansemiljø, særlig på miljøovervåking og på bedre utnyttelse av de norske skogressursene.

Det med utnyttelse av skogressursene var noe næringshagen hadde satset på helt av seg selv. Et flerårig utredningsprosjekt resulterte i en lang rekke muligheter få hadde tenkt på før. Helst ville man jo brukt Fyresdals overskudd av trevirke i produksjon av biodrivstoff til erstatning for olje. Det kunne gitt mange arbeidsplasser, men Fyresdal hadde ikke noe stort trelastfirma med avskjær og råstoff til en slik produksjon, så dette ble bygget nede i Åmli i stedet og ble umiddelbart en suksess. I stedet satset vi i Fyresdal på produksjon av små, moderne og bærekraftige hytter, uten krav til infrastruktur og med lite fotavtrykk i terrenget. Utradisjonell satsing riktignok. Alle skulle jo ha høystandardhytter på den tiden, men Fyresdalsfolket har alltid vært litt særegne. Og Førdsalshytta ble for så vidt en suksess. Det var behov for små selvbetjeningshytter og jaktbuer langt inn på fjellet viste det seg, særlig om de ikke ødela naturen, og ble satt pent på plass med helikopter. Så her har Fyresdal fått en spennende hytteprodusent som stadig kommer opp med nye bærekraftige løsninger.

Vi prøvde andre ting også. Bruk av ny teknologi til automatisk pakking av ved i sekker var for så vidt en god ide, men dette ble mer en tilleggsnæring til landbruket og hadde altfor svak lønnsomhet til å gi nye arbeidsplasser av betydning. Bruk av trevirke til bærekraftig produksjon av jordforbedringsmiddel var en bedre ide, men også dette ga svak lønnsomhet. Først når Telemarkrøye omsider fikk til storskalaproduksjon av oppdrettsrøye ble jordforbedringsprosjektet en suksess. Da hadde man plutselig tilgang på store mengder billig og lett tilgjengelig råstoff i form av fiskeavfall fra røyeslakteriet.

Vannressursene har lenge vært viktige for Fyresdal, og grunnlaget for verdifull virksomhet. Telemark Kildevann har lenge vært en hjørnesteinsbedrift i bygda, og produserer sunt kildevann i store mengder. De har snart konkurrert ut Farris som er alt for salt og mineralsk for ungdommens sunne livsstil. Men dette er ikke den eneste bedriften som utnytter vannressursene. For Telemarkrøye har blitt et eventyr for Fyresdal. Det første suksessfulle anlegget for oppdrett av innlandsfisk i landet! Riktignok tok oppbyggingen mange år, med flere tilbakeslag og problemer. Men til slutt fikk man faktisk til en storskalaproduksjon, og nå driver selskapet oppdrett i stor skala i flere vann i Vest-Telemark. Fordelen for Fyresdal er at det er her hovedvirksomheten og FoU-miljøet ligger, og at det er her fisken slaktes og videreføres. Dette har snart gitt Fyresdal hundre nye arbeidsplasser, skapt grunnlag for økt bosetting og blitt den nye store vekstnæringen i bygda.

Og vi har fått mange nye arbeidsplasser i videreføring også. Røkt røye har faktisk blitt et nisjeprodukt også internasjonalt. Her hadde vi fordelen av å kunne henge oss på røkelaksdistributørene, og dermed få tilgang til markedskanaler vi aldri ville kunnet skape selv. Men også raket og gravet røye er nå spennende mat på mange norske festbord, og Aketun Fisk har blitt en velkjent merkevare for Fyresdal.



Så oppdrett har blitt Fyresdals nye vekstnæring, og markedsføres som en sunn og bærekraftig virksomhet. For å unngå importert kraftfor til fisken har en nå begynt å oppdrette gresshopper i stedet. Her er folk litt skeptiske. Vel kan dette være bærekraftig, men tenk om de slipper ut! Dessuten liker man ikke helt tanken på fisk foret på gresshopper, så det tør ikke Telemarkrøye helt markedsføre. Men alvorlig talt. Alle som har sett ørret vake i skumringen vet da at ferskvannsfisk spiser insekter!

Vi fikk til andre industriprosjekter også. En videreføring av IKM lå jo i kortene, så framsynte folk i bygda gikk sammen om å starte Fyresdal Mekaniske. Produksjonskunnskapen hadde man jo, produksjonsutstyret fikk man kjøpt billig, og en markedsundersøkelse viste et behov rettet mot utstyr til kraftverk, og vedlikehold av slikt. Grindrenseren ble et viktig produkt her, som selges over hele landet, og IKMs største kunde Rolls Royce kom jo etter hvert på beina igjen og er igjen selskapets største kunde. Så igjen er mekanisk industri en viktig hjørnestein i Fyresdals næringsliv.

Andre utviklingsideer var vi ikke like heldige med. Det ble aldri noe av et nytt, stort bygg- og anleggssfirma, med arbeidsoppgaver over hele Østlandet. Mange av de mindre bedriftene samarbeider imidlertid om lokale oppdrag, særlig innenfor hyttebygging. Det ble heller ikke noe av et lokalt transportfirma for frakt av tømmer og vann. Her var marginene for lave, og de har ikke blitt bedre med årene, så nå kan det være like greit. Snart kjører tømmerbilene på GPS uten sjåfører likevel. Jeg bare håper at jeg ikke møter en på glatt føre.

Turisme og reiseliv var ellers også et satsingsområde vi ble anbefalt i den strategiske utviklingsplanen. Her lå vi unektelig litt etter i utviklingen. Nabokommunene hadde lenge bygd høystandardhytter i bøtter og spann, mens vi kranglet med grunneiere i Birtedalen og ikke kom noen vei. Heldigvis fikk kommunen ordnet opp i det, så vi kom omsider i gang, og da med vår helt egen profil. Ikke alle trives i tette hyttelandsbyer. Ikke alle er avhengige av tilgang til en skibakke heller, men ønsker mer ro og fred, så vårt konsept med bygging av høystandardhytter med god avstand slo an, i alle fall i tilstrekkelig grad til å bli en suksess. Og hyttebygging gir tilleggsnæring til grunneiere og mange arbeidsplasser i bygg- og anleggsnæringen, så dette er god næringspolitikk. Og flotte arealer til hytter har vi mye av i Fyresdal.

Vi fikk til mye annet innenfor turistnæringen også. Huggrend har blitt et turistparadis, særlig om sommeren, med camping, motell og hytteutleie og haugevis med spennende aktiviteter, særlig for barn. Dessuten har man eget mikrobryggeri som spesialattraktivitet, med egen ølbrygger og venneforening. Ikke mange små bygder kan skilte med noe slikt. Forsøket på en slalåmbakke ved Skrede har ennå ikke lyktes, men det kan faktisk hende at den etter hvert blir bygget, for snøforholdene i lavlandet er ikke hva de var og flere av anleggene der er nå nedlagt.

I Folkestadbyen er det også stor turistaktivitet. Senteret har etter hvert blitt så tett og attraktivt at også hyttefolket bruker det. Særlig de som har bygget seg hytte i Sørbygda, med sikte på å tilbringe deler av pensjonisttilværelsen der. Mange av disse er jo tidligere Fyresdøler som lengter tilbake, så de er godt kjent. Men at de styrker varehandelen og gatemiljøet i Folkestadbyen er det liten tvil om. Det har jo faktisk blitt en kafekultur i Folkestadbyen både for ungdom og for eldre. Dessuten er handelsstanden flinke til å lage aktiviteter som trekker folk. Turistløypa er flittig brukt, det samme er fritidsparken, og den ene festivalen avløser den andre.

Flyplassen er også i mye bruk til slike arrangementer. Forsøkene på å bruke flyplassen i nærings-sammenheng ble aldri noen suksess, så nå er det andre ting som gjelder. Det lander riktignok noen småfly i ny og ne, og Fyresdal har et aktivt seilflymiljø, men stort sett brukes nå flyplassen til diverse sære arrangementer som norgesmesterskap i droneflyging og modellflykonkurranser. Siste tilskudd er Førdsal dragrace, som i sommer tok helt av i en ellevill happening en hel helg. Her samles over hundre bilgale mennesker til edel kappestrid om heder og ære, og for å feste med likesinnede. Hvem ville trodd at det finnes så mange gale folk. Men slike arrangementer gjør

Fyresdal kjent over hele landet, varehandelen synes at dette er stas, og vi andre kan jo ta oss en fjelltur så lenge.

Men nå må jeg slutte med disse refleksjonene. Solen er i ferd med å gå ned, og jeg ser at masse folk samler seg ved idrettshallen. Premiere i kveld må vite. På Fyresdal teatergruppes årlige stor-satsing, der nesten hundre mennesker er engasjert. Spelemann på taket er årets forestilling, og siden jeg spiller selveste Tevje, må jeg se til å komme meg på plass.

# 1 Utgangspunktet: Fyresdal i 2017

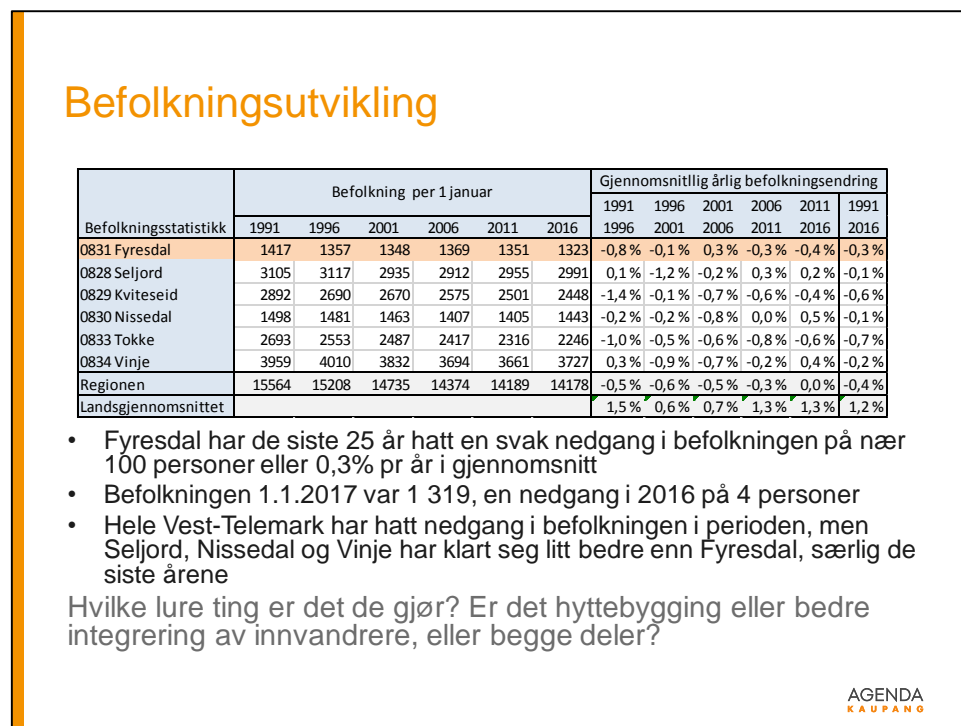
Prologen til denne strategiske utviklingsanalysen viser et scenario, eller kanskje snarere en visjon, som beskriver resultatene av Fyresdals målbevisste arbeid med befolkningsutvikling og næringsutvikling.

Samtidig gir denne visjonen også langt på vei et sammendrag av utviklingsstudiens innhold, ved at den viser hvilke mål man hadde for arbeidet og hvilke satsingsområder og strategier man fulgte for å nå disse mål.

Men hvordan fant man så fram til slike mål og strategier? Hvilke kloke grep ble tatt, og hvilken prosess ble det lagt opp til for å utvikle Fyresdalsamfunnet og kommunens næringsliv? Det er tema for resten av denne strategiske utviklingsanalysen.

## 1.1 Befolkning og befolkningsutvikling

Befolkningsutviklingen i Fyresdal har de siste 25 år gått litt i bølger, men generelt med en svakt nedadgående trend. Samlet har kommunen mistet rundt 100 innbyggere eller rundt 7 % av sin befolkning i denne perioden, og har i dag rundt 1 320 innbyggere igjen. Befolkningsutviklingen i Fyresdal sammenliknet med nabokommunene og Vest Telemark som helhet framgår av figur 1.1.



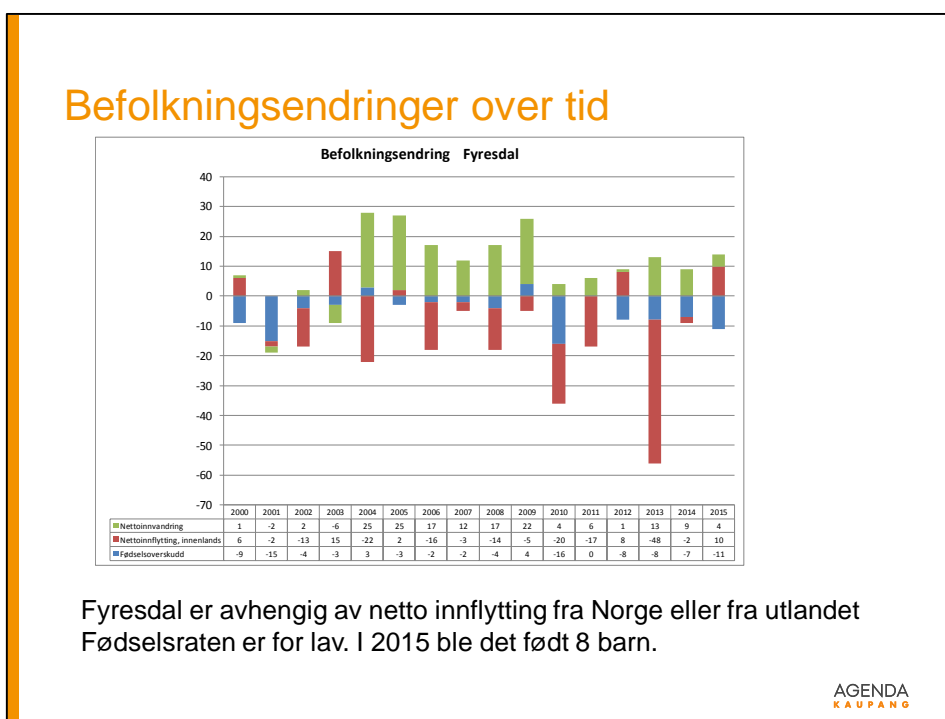
Figur 1.1: Befolkningsutvikling 1991–2016

En ser av figuren at Fyresdal for så vidt har greid seg litt bedre enn regionen som helhet, og at alle kommunene i Vest Telemark har hatt nedgang i befolkningen, tidsperioden sett under ett. Likevel ser en også at Seljord, Nissedal og Vinje de siste årene har klart å stabilisere sin befolkning, og til og med fått en liten økning. Årsaken til dette er trolig todelt, dels god integrering av innvandrere, særlig i Vinje, og dels god næringsutvikling som følge av utstrakt hyttebygging, særlig i Nissedal og Vinje. I Seljord er nok heller god sentrumsutvikling hovedårsaken.

For Fyresdal er det trolig noe å lære her. Kommunen er helt avhengig av sin næringsutvikling for å opprettholde og helst øke folketallet. Det holder ikke bare å være et trygt og godt bosted med fin natur. Man må også skape arbeidsplasser.

En nærmere analyse av befolkningsutviklingen i Fyresdal i perioden er vist i figur 1.2. Her er årlige befolkningsendringer splittet i nettoinnvandring, nettoinnflytting innenlands og fødselsoverskudd. En ser av figuren at disse faktorene naturlig nok varierer over tid, men også at det stort sett er nettoinnvandring som viser positive tall. Særlig var dette tilfelle i perioden 2003–2009, da det kom mange nederlendere. De siste årene har nettoinnvandringen vært mer beskjedent.

Nettoinnflyttingen til kommunen har på sin side de fleste år vært negativ, men med enkelte unntak. Disse unntakene har imidlertid ikke vært mange nok og store nok til å stabilisere befolkningen. Fyresdal er helt avhengig av en positiv nettoinnvandring og nettoinnflytting for å opprettholde folketallet, for kommunen har som en ser gjennomgående et betydelig fødselsunderskudd som følge av aldersfordelingen i befolkningen, og det er det lite å gjøre med på kort sikt. I 2015 var det bare født 8 barn i kommunen, og det var enda færre i 2016.



Figur 1.2: Befolkningsendringer 1991–2016 fordelt på hovedkomponenter

For utviklingen framover mot 2030 og videre lager Statistisk Sentralbyrå hvert år en befolkningsframskriving på kommunenivå. Den siste framskrivingen fra sommeren 2016, har imidlertid tatt høyde for en sterkt øket innvandring som hittil ikke har slått til, og er derfor gjennomgående altfor høy, og lite egnet for kommunal planlegging. For Fyresdal viser denne framskrivingen en årlig vekst på 0,5 % pr. år fram til 2039, slik at Fyresdal da vil få en befolkning på nær 1 500 mennesker.

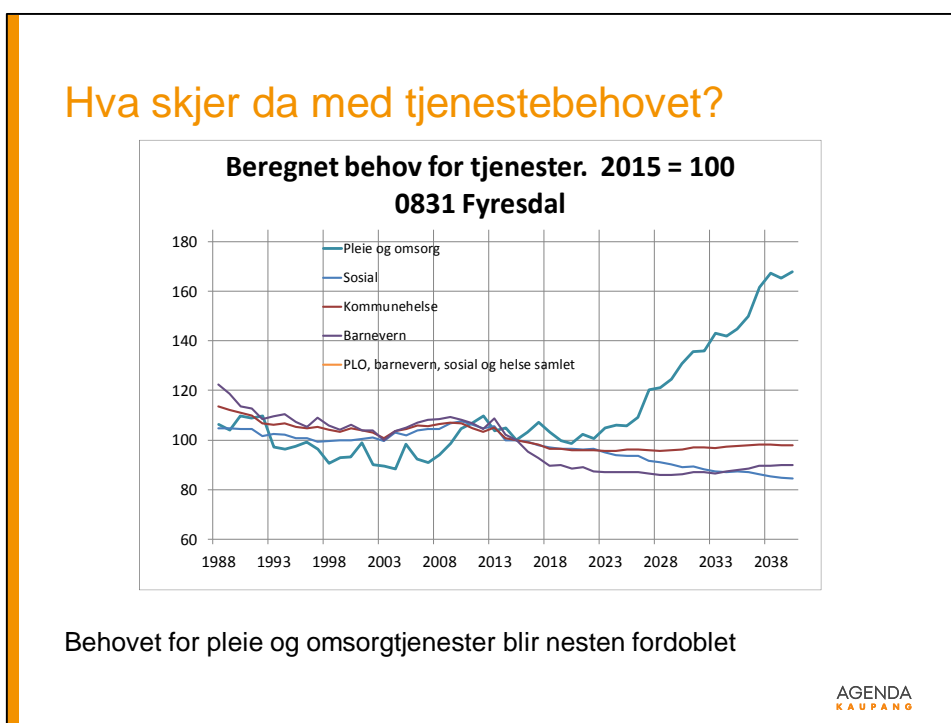
Dette er jo strålende utsikter, men dessverre er det lite som tyder på at denne framskrivingen vil slå til uten videre. Da må kommunen i så fall lykkes veldig med næringsutviklingen framover. Dette kan selvsagt skje, men for kommunal planlegging er det trolig tryggest å heller bruke befolkningsframskrivingen fra 2015, som viser en tilnærmet konstant befolkning i Fyresdal i årene framover.

Som fødselsunderskuddet viser har Fyresdal en aldrende befolkning. Med stabil befolkningsutvikling vil dette trolig forsterke seg i årene framover. Dette påvirker i sin tur det kommunale

tjenestebehovet, særlig befolkningens omsorgsbehov. Figur 1.3 viser en prognose for utviklingen av en del viktige kommunale tjenester i årene framover.

En ser av figuren at for de fleste tjenestene vil behovet være noenlunde stabilt, eller til og med litt synkende. Unntaket er pleie og omsorgsbehovet, som fra rundt 2025 øker voldsomt etter hvert som eldrebølgen, de store etterkrigskullene, passerer 80 år og kommer i en alder der de ventes å ville trenge kommunale tjenester. Sannsynligvis vil disse eldre også leve vesentlig lenger enn før, så det er helt klart fare for en sterk forgubbing i befolkningen.

For Fyresdal er ikke dette noen gunstig utvikling. Riktignok skaper et økende pleie- og omsorgsbehov nye arbeidsplasser, men for kommunens økonomi kan denne utviklingen bli en stor utfordring. Enten må man effektivisere ressursbruken i pleie- og omsorgssektoren betydelig gjennom bruk av ny teknologi, ellers må man bruke mer ressurser på denne sektoren. Trolig må man gjøre begge deler. Økende forgubbing er heller ikke gunstig for kommunens attraktivitet som bosted for yngre aldersklasser. Fyresdal bør derfor helt klart ha som mål i første omgang å stabilisere befolkningen og deretter å skape grunnlag for en beskjeden vekst.



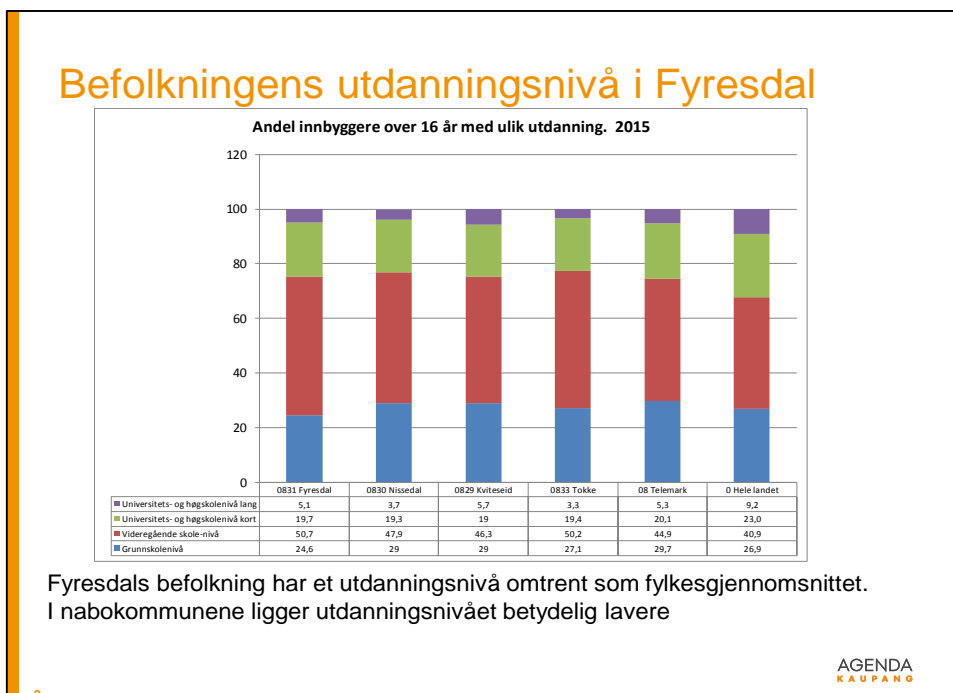
Figur 1.3: Behov for tjenester i Fyresdal 1988–2038

En så klart av figur 1.2 ovenfor, at skal Fyresdal makte å stabilisere sin befolkning og helst øke den i årene framover, må man enten øke antall innvandrere og få dem til å trives, så de ikke flytter videre. Eller så må man skape grunnlag for økt innenlandsk tilflytting ved å skape nye attraktive arbeidsplasser som også kan gi grunnlag for økt tilbakeflytting av ungdom. Helst bør man få til begge deler. Dette krever stor innsats på flere områder samtidig. Man må styrke Fyresdals attraktivitet som bosted, både for innvandrere og for tilbakeflytting av ungdom, og man må øke antall arbeidsplasser i kommunen, slik at dette skal bli mulig. Tiltak må altså settes inn på begge fronter, både for å øke kommunens attraktivitet som bosted, og for å øke antall attraktive arbeidsplasser. Å få til dette vil være hovedtemaet både i denne strategiske utviklingsanalysen, og i det kommende omstillingsarbeidet.

## 1.2 Utdanningsnivå og kompetansetetthet

En viktig forutsetning for ny næringsutvikling i små distriktskommuner som Fyresdal, er at man har tilgang på kompetent arbeidskraft, tilpasset de jobbene man forsøker å skape. Den yrkesaktive befolkningens utdannelsesmønster og utdanningsnivå blir derfor sentralt. Situasjonen i Fyresdal og i nabokommunene i 2015, framgår av figur 1.4.

I figur 1.4 er utdanningsnivået til befolkningen i yrkesaktiv alder (16–67 år) delt i fire etter høyeste nivå; grunnskole, videregående, kort universitets- og høyskoleutdanning (bachelor-nivå) og lang universitets- og høyskoleutdanning (master eller PhD). En ser av figuren at i forhold til de fleste nabokommunene, er utdanningsnivået i Fyresdal ganske bra, med en lavere andel som bare har grunnskole, en større andel som har videregående og en større andel som har høyere utdanning. Fyresdal ligger som en ser omtrent på linje med Telemark som helhet, men ganske langt under landsgjennomsnittet.

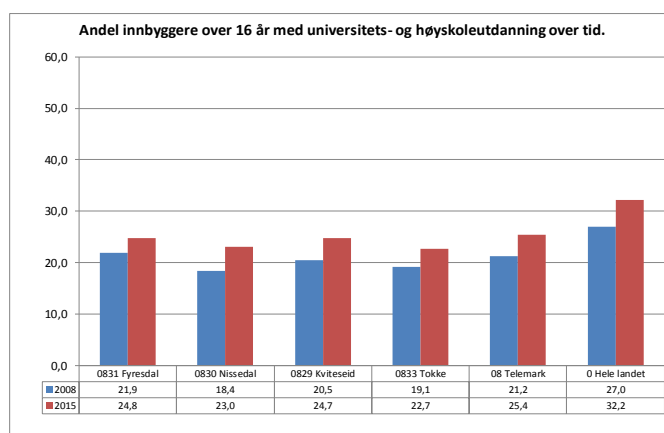


Figur 1.4: Utdanningsnivået i Fyresdal og i nabokommunene

Særlig viktig med hensyn til utdanningsnivå, er den andelen av kommunens befolkning i yrkesaktiv alder som har høyere utdanning, den såkalte kompetansetettheten i kommunen, fordi de fleste jobber som skapes i dag krever høyere utdanning. En oversikt over vekst i kompetansetetthet i Fyresdal og i nabokommunene i perioden 2008–2015, framgår av figur 1.5.

En ser av figur 1.5 at antall personer over 16 år med høyere utdanning i Fyresdal har økt med nær 3 prosentpoeng i perioden, fra 21,9 % i 2008 til 24,8 % i 2015. Så langt er alt bra. En ser imidlertid også at andelen med høyere utdanning, eller kompetansetettheten om en vil, har økt betydelig mer i alle Fyresdals nabokommuner, og særlig i Nissedal (4,6 prosentpoeng) og i Kviteseid (4,2 prosentpoeng). Mye av Fyresdals forsprang i kompetansetetthet er dermed forsvunnet de siste årene, og en sakter også etter i forhold til landsgjennomsnittet, der kompetansetettheten har økt med 5,2 prosentpoeng i den samme perioden.

## Vekst i høyere utdanning



Utdanningsnivået i Fyresdal har økt de senere år, men ikke raskt nok. Flere nabokommuner har tatt innpå.

AGENDA  
KAUPANG

Figur 1.5: Vekst i høyere utdanning i Fyresdal og nabokommunene

Årsaken til dette er trolig å finne i lav netto innenlandsk innflytting til Fyresdal de senere år, slik det framgår i figur 1.2 ovenfor. Slike innflyttere, hvorav mange gjerne er tilbakeflyttere, har vanligvis mye større andel personer med høyere utdanning enn den stedlige befolkning. En høy innenlandsk netto tilflytting vil dermed over tid øke kompetansetettheten i kommunen betydelig, og når denne tilflyttingen svikter flere år på rad slik den nå har gjort i Fyresdal, sakker kommunen også etter i kompetansetetthetsutvikling. Løsningen på dette er like enkel som den er vanskelig å gjennomføre: Øk netto innenlandsk innflytting, enten ved å øke Fyresdals attraktivitet som bosted eller ved å skape nye, attraktive arbeidsplasser, og gjør helst begge deler.

### 1.3 Næringsliv og sysselsetting

Statistisk Sentralbyrå (SSB) utgir hvert år en registerbasert sysselsettingsstatistikk som dels viser antall sysselsatte etter bostedskommune og dels antall sysselsatte etter arbeidsstedskommune, begge fordelt på hovednæring. En slik statistikk for Fyresdal er vist i figur 1.6 for 2008 og 2015. Helst skulle en hatt et lengre tidsintervall, men en omlegging av næringskodene i statistikken gjør at sammenlikning med tidligere år enn 2008 vil inneholde en del usikkerhet.

Tabellen i figur 1.6 er vanskelig å lese, men inneholder til gjengjeld mye interessant informasjon. Tabellen viser først antall sysselsatte personer etter bosted i 2008 og 2015, altså antall yrkesaktive bosatt i Fyresdal. Deretter viser tabellen antall sysselsatte etter arbeidsstedskommune, eller antall arbeidsplasser i Fyresdal, og til slutt differansen mellom antall arbeidsplasser og antall yrkesaktive, som dermed blir et tall for netto innpendling til kommunen.

Ser en først på totaltallene nederst, finner en at Fyresdal høsten 2015 hadde 530 registrerte arbeidsplasser i kommunen til 651 bosatte yrkesaktive. Kommunen hadde dermed i 2015 en netto utpendling og dermed et underskudd på 121 arbeidsplasser. Dette gir Fyresdal en dekningsgrad for arbeidsplasser, antall arbeidsplasser delt på antall yrkesaktive, på 81%. En ser også av totaltallene at både antall yrkesaktive og antall arbeidsplasser i Fyresdal har gått ned med rundt 10 % de siste sju årene, mens dekningsgraden for arbeidsplasser bare har hatt en beskjeden nedgang på vel 1 prosentpoeng.

## Sysselsetting i Fyresdal 2008 og 2015

SSB sysselsettingsstatistikk

Fyresdal	Sysselsatte personer etter bosted			Sysselsatte personer etter arbeidssted			Netto innpendling		
	2008	2015	Endring	2008	2015	Endring	2008	2015	Endring
01-03 Jordbruk, skogbruk og fiske	69	48	-21	68	44	-24	-1	-4	-3
05-09 Bergverksdrift og utvinning	11	12	1	0	0	0	-11	-12	-1
10-33 Industri	104	78	-26	99	83	-16	-5	5	10
35-39 Elektrisitet, vann og renovasjon	19	17	-2	11	1	-10	-8	-16	-8
41-43 Bygge- og anleggsvirksomhet	105	87	-18	77	50	-27	-28	-37	-9
45-47 Varehandel, reparasjon av motorvogner	70	70	0	55	53	-2	-15	-17	-2
49-53 Transport og lagring	19	21	2	9	3	-6	-10	-18	-8
55-56 Overnattings- og serveringsvirksomhet	13	13	0	8	11	3	-5	-2	3
58-63 Informasjon og kommunikasjon	5	5	0	0	0	0	-5	-5	0
64-66 Finansiering og forsikring	5	4	-1	5	3	-2	0	-1	-1
68-75 Teknisk tjenesteyting, eiendomsdrift	15	15	0	14	12	-2	-1	-3	-2
77-82 Forretningsmessig tjenesteyting	13	15	2	8	10	2	-5	-5	0
84 Off.adm., forsvar, sosialforsikring	53	43	-10	63	56	-7	10	13	3
85 Undervisning	53	51	-2	39	40	1	-14	-11	3
86-88 Helse- og sosialtjenester	151	149	-2	128	147	19	-23	-2	21
90-99 Personlig tjenesteyting	15	13	-2	9	7	-2	-6	-6	0
00 Uoppgitt	2	10	8	4	10	6	2	0	-2
<b>Totalt</b>	<b>722</b>	<b>651</b>	<b>-71</b>	<b>597</b>	<b>530</b>	<b>-67</b>	<b>-125</b>	<b>-121</b>	<b>4</b>

- Fyresdal hadde høsten 2015 530 arbeidsplasser til 651 yrkesaktive, og dermed et arbeidsplassunderskudd på 121 eller 19 %
- Det er omtrent bare offentlig tjenesteyting som vokser

AGENDA  
KAUPANG

Figur 1.6: Sysselsettingsstatistikk for Fyresdal 2008 og 2015.

Ser en videre på utviklingen av antall arbeidsplasser i Fyresdal etter næring, finner en at antall arbeidsplasser innenfor jordbruk, skogbruk og fiske har gått ned fra 68 i 2008 til 44 i 2015, en reduksjon på 24 eller 35 % på sju år. Denne nedgangen ser nok noe mer dramatisk ut enn den faktisk er. Mange av disse har nok blitt pensjonister, men bor fortsatt på gården. Verre er det at av de 44 som fortsatt er registrert som jordbrukere og skogbrukere, er det mindre enn ti som har dette som heltidsbeskjeftigelse. De andre henter mye av sin inntekt fra deltidsarbeid utenfor bruket, og driver gården på si.

Ser en videre på industrisysselsettingen i Fyresdal, så finner en at denne også har gått ned de siste sju årene, fra 99 sysselsatte i 2008 til 83 i 2015. Mye av dette skyldes temmelig sikkert nedleggelsen av IKM. Her har Fyresdal mye god mekanisk kompetanse, som en gjerne skulle sett sysselsatt i en ny lokal virksomhet. Den største industribedriften i Fyresdal i dag er Telemark Kildevann med rundt 35 arbeidsplasser. De andre industribedriftene i kommunen er gjennomgående små.

Når det gjelder elektrisitets- og vannforsyning, ser en at antall arbeidsplasser i Fyresdal har gått ned fra 11 i 2008 til 1 i 2015. Dette ser mer dramatisk ut enn det er. Kraftverkene eies nå av Agder Energi AS, slik at de ansatte i statistikken er registrert som sysselsatte i Kristiansand. Likevel bor og jobber de fortsatt i Fyresdal.

Lenger nede i tabellen finner en at antall registrerte arbeidsplasser i bygg og anleggsvirksomheten har gått betydelig ned de siste sju årene fra 77 i 2008 til 50 i 2015. Mesteparten av dette skyldes nedleggelsen av Bondal Entreprenør som var en av hjørnesteinsbedriftene i kommunen, og jobbet over hele Sør-Norge. Det Fyresdal har igjen i dag er et par sagbruk, en møbelfabrikk og en rekke mindre snekkerbedrifter. Her har Fyresdal mye god snekkerkompetanse, som trolig med fordel kunne vært samlet i en eller flere større bedrifter.

Ellers ser en av tabellen i figur 1.6 at det gjennomgående er små endringer i sysselsettingen i de fleste næringene de siste sju år. Transport og lagring har hatt en nedgang, det samme har offentlig

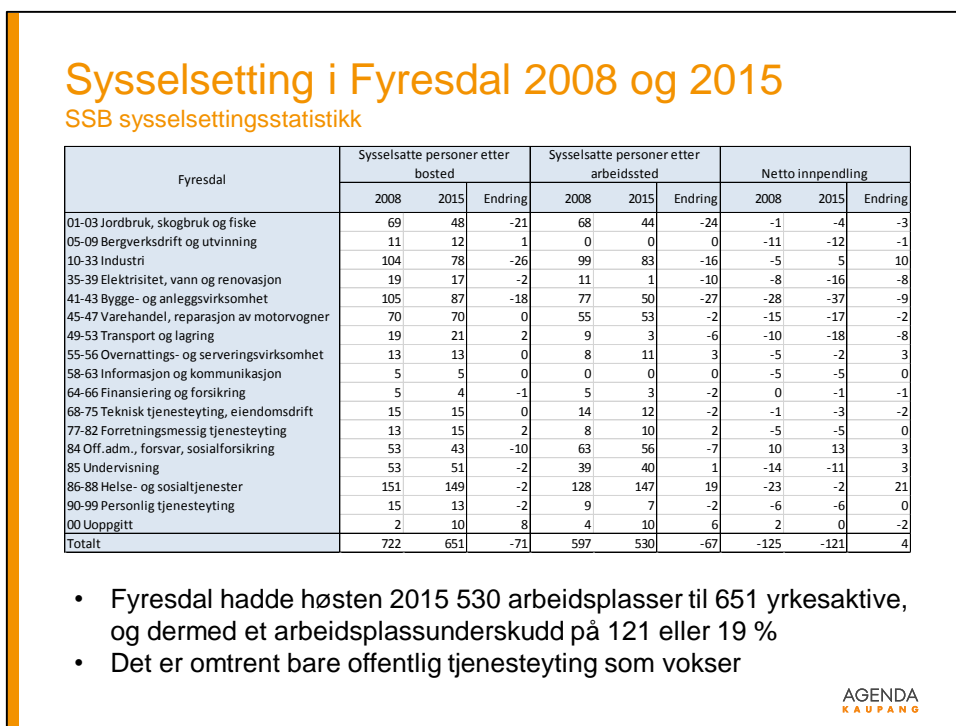


administrasjon, mens overnatting og servering og forretningsmessig tjenesteyting har hatt en mindre økning. Den eneste næringen som har hatt vekst av betydning er her som andre steder, helse- og sosialtjenester som på sju år har hatt en vekst på 19 arbeidsplasser eller 15 %.

Ser en på utviklingstrender framover, må en regne med at landbrukssysselsettingen fortsatt vil gå ned, om ikke næringen finner betydelige tilleggsaktiviteter innenfor utmarksnæring eller hyttebygging og hytteservice. Industrien i Fyresdal kan derimot igjen få sysselsettingsvekst, selv om automatisering og robotisering vil trekke i motsatt retning. Videre kan fiskeoppdrett, om man får det til i stor skala, gi mange nye arbeidsplasser i Fyresdal. Nye arbeidsplasser må ellers i hovedsak hentes innenfor privat og forretningsmessig tjenesteyting, der næringshagen blir viktig, og i offentlig virksomhet. Utviklingstrender og utviklingsmuligheter for Fyresdals næringsliv skal en imidlertid komme nærmere tilbake til nedenfor.

## 1.4 Arbeidsmarked og pendling

En så ovenfor at Fyresdal høsten 2015 hadde 530 arbeidsplasser til 651 bosatte yrkesaktive, og dermed en netto utpendling på vel 150 personer. Hvilke kommuner disse pendler til, og hvor de som pendler inn til Fyresdal kommer fra, framgår av pendlingsmatrisen i figur 1.7. Datagrunnlaget for pendlingsmatrisen er det samme som for sysselsettingsstatistikken ovenfor.



Figur 1.7: Pendlingsmatrise for Vest-Telemark 2015

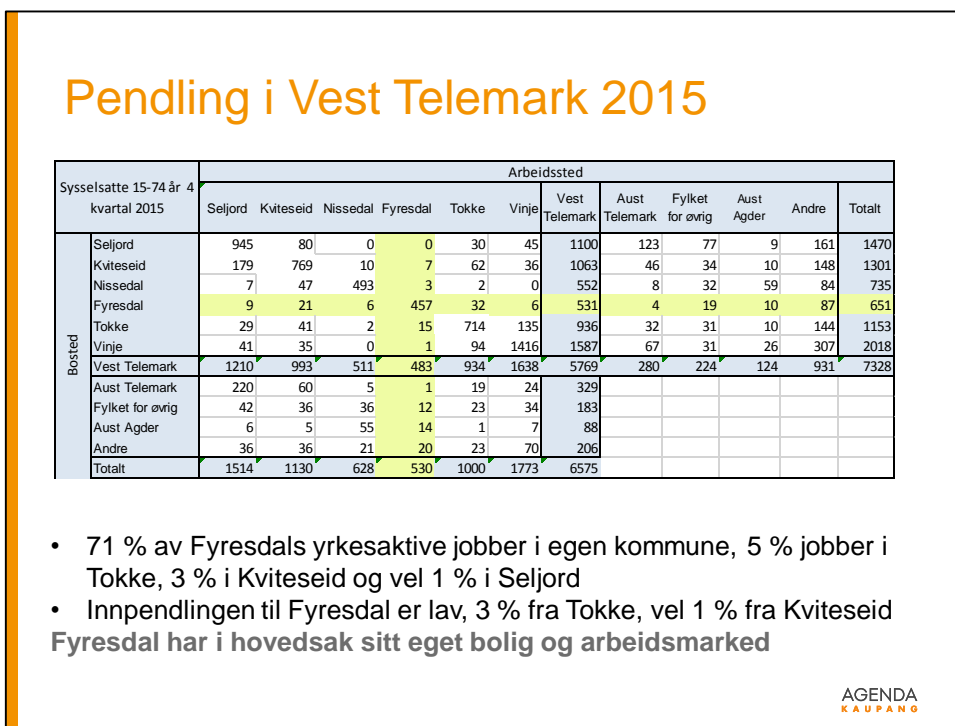
Pendlingsmatrisen i figur 1.7 viser horisontalt i hvilken kommune de yrkesaktive som er bosatt i Fyresdal jobber, og vertikalt i hvilken kommune de som har sin arbeidsplass i Fyresdal bor. Ser en først horisontalt på hvor de yrkesaktive som bor i Fyresdal jobber, finner en at 457 jobber i egen bostedskommune, 32 i Tokke, 21 i Kviteseid, 9 i Seljord, 6 i Nissedal og 6 i Vinje. Videre jobber 19 i fylket for øvrig, 10 i Aust Agder og 87 andre steder. Vel 70 % jobber altså i sin egen bostedskommune, mens nesten 30 % pendler ut.

Omvendt ser en vertikalt i matrisen at 457 arbeidsplasser i Fyresdal er besatt av lokale arbeidstakere, 15 pendler inn fra Tokke, 7 fra Kviteseid og 3 fra Nissedal og omtrent ingen fra Vinje og Seljord. Derimot kommer 12 fra fylket for øvrig og 10 fra Aust Agder.

Det hovedbildet som tegner seg her er at Fyresdal i all hovedsak har sitt eget lokale arbeidsmarked, uten sterk tilknytning til regionen for øvrig eller til kommuner i Aust Agder. Avstanden til kommunesentrene i nabokommunene er lang, veiene er dårlige, og pendlingen liten. Fyresdals yrkesaktive bruker i noen grad Tokke og Kviteseid som reservearbeidsmarked, men pendlingsstrømmene er små. Svært få ellers i Vest Telemark bruker Fyresdal som arbeidsmarked.

## 1.5 Senterstruktur og kommunikasjoner

Fyresdal ligger litt for seg selv lengst vest i Telemark, og har lange, kronglete og vanskelige kommunikasjoner. Det går ingen jernbane gjennom kommunen, heller ingen riksveier. Det en har av hovedveier er fylkesvei 355 nord-syd i kommunen, og fylkesvei 401 fra Aust Agder lengst i vest. Begge er lavt prioritert av fylkeskommunen, og begge har til dels lav standard, særlig Fv. 401, men også Fv. 355 sørover fra Folkestadbyen.



Figur 1.8: Senterstruktur og kommunikasjoner

Et kart over Fyresdal med hovedveistruktur er vist i figur 1.8. I figur 1.9 er vist et bilde av Folkestadbyen med lokalisering av ulike funksjoner.

Skal Fyresdal bli mer attraktiv i turistsammenheng og som bosted, må det gjøres noe med standarden på fylkesveiene. Fast dekke må en i alle fall kunne kreve. Avstandene kan man ikke gjøre noe med, men veistandarden kan man og bør man forbedre. Et klart fortrinn for Fyresdal er ellers en sentralt beliggende og fullt operativ småflyplass, som for tiden er lite i bruk som flyplass, men benyttes mest til andre formål.

Størsteparten av befolkningen i Fyresdal bor i dag langs Fv.355, i hovedsak fra Sørbygda og Folkestadbyen og videre nordover dalen. Folkestadbyen har ifølge SSBs tettstedsstatistikk bare 360 innbyggere i tettstedet, men det bor minst 200 til rundt, særlig i Sørbygda. Videre bor ifølge kommunen nær 200 mennesker i Hegglandsgrend og rundt 150 i Hauggrend, mens det bor 40–50 i Kilegrend helt i sør. Resten av befolkningen bor spredt i små bosettinger langs Fyresvannet og i fjellgrendene.

## Tettstedsutvikling er viktig for bosettingen



Jo tettere kommunesenteret framstår, og jo flere urbane funksjoner det har, desto mer attraktiv er kommunen for innflytting

AGENDA  
KAUPANG

Figur 1.9: Tettstedsutvikling i Fyresdal

Som kommunesenter i en liten distriktskommune er Folkestadbyen i dag svært godt utbygget, med nytt kommunehus, barnehage, sentralskole, næringshage, tradisjonell sentrumsbebyggelse, næringsliv, idrettsanlegg og nyere boliger rundt. Kommunen har bevisst forsøkt å bygge et godt kommunesenter ved å samle offentlige funksjoner på et sted, og har lykket godt med det. Det en kunne ønske i tillegg for å styrke bostedsattraktiviteten er et tettere utbygd senter med flere boliger i tettstedsbebyggelsen, gjerne flere butikker, bakeri, næringsbygg og andre urbane funksjoner, og en bedre eksponering av Folkestadbyen mot fylkesveien. Fikk man over tid til en slik fortetting, ville det klart økt senterets attraktivitet som bosted.

## 2 Muligheter for befolkningsvekst og næringsutvikling

### 2.1 Fyresdals styrker og svakheter i befolknings- og næringsssammenheng

#### 2.1.1 Hovedopplegg for den strategiske utviklingsanalysen

En strategisk utviklingsanalyse for Fyresdal har som mål å være en samfunnsfaglig studie av dagens Fyresdalsamfunn, med en analyse av hvilke muligheter dette samfunnet har for befolkningsvekst og næringsutvikling i årene framover. For at en slik utviklingsanalyse skal ha noen varig verdi lokalt, må imidlertid Fyresdalsamfunnet ha et eierskap til de utviklingsstrategier som trekkes opp. De strategiene man ønsker å følge for å skape befolknings- og næringslivsvekst, må være noe en har kommet fram til i fellesskap, og har tro på vil fungere.

Som følge av dette er denne strategiske utviklingsanalysen mer enn en samfunnsfaglig studie av Fyresdals utviklingsmuligheter. Den er resultatet av en bredt opplagt utviklingsprosess der en lang rekke lokalpolitikere og samfunnsinteresserte mennesker i Fyresdal har vært engasjert. Hovedstrukturen i denne utviklingsprosessen har vært to heldags seminarer med vel en måneds mellomrom, hver med nær 40 deltakere. På seminarene ble Fyresdals muligheter for befolknings- og næringslivsvekst drøftet, og viktige satsingsområder utpekt. En del viktige satsingsområder ble deretter prioritert, og utdypet nærmere gjennom utvikling av mer konkrete utviklingsstrategier og utviklingstiltak.

Mellom seminarene og i etterkant av disse, ble det gjennomført en omfattende intervjurunde, der vel 20 samfunnsengasjerte representanter for kommunens næringsliv og politiske miljø ble intervjuet om sitt syn på Fyresdalsamfunnet i dag, og hvilke muligheter de ser for befolknings- og næringslivsvekst i årene framover. I tillegg har man spurt engasjerte representanter for ungdommen i Fyresdal om deres syn på hvordan det er å være ungdom i Fyresdal, og hvilke muligheter de ser for å flytte tilbake til kommunen etter endt utdanning. Resultater og innspill fra intervjuene og seminarene er tatt med i utformingen av utviklingsstrategier og utviklingstiltak nedenfor.

#### 2.1.2 En SWOT-analyse for Fyresdal

Som oppspill til den strategiske utviklingsanalysen, fikk deltakerne på det første utviklingsseminaret i oppgave gjennom gruppearbeider, å lage en SWOT analyse for Fyresdal. En SWOT analyse (Strength – Weakness – Opportunity – Threat), er en analyse av hva man oppfatter som Fyresdals styrke i befolknings- og næringslivssammenheng, herunder naturgrunnlag, menneskelige ressurser, næringskompetanse mv. Videre hva man mener er Fyresdals svakheter med hensyn til infrastruktur, næringsgrunnlag, kapitalmangel mv, hvilke muligheter man ser for befolknings- og næringslivsutvikling og utnyttelse av naturressurser framover, og hvilke trusler den generelle samfunnsutvikling og lokale forhold synes å gi for bosetting og næringsliv i Fyresdal. Resultatet av gruppearbeidene framgår av figur 2.1–2.4 nedenfor. Seks grupper deltok i arbeidet. Tallet i parentes viser hvor mange grupper som trakk fram det aktuelle temaet.

Figur 2.1 viser Fyresdals styrker. En ser at fem grupper mente at kommunens sentralisering av befolkning, næringsliv og kommunale funksjoner i og rundt Folkestadbyen, er en stor styrke for Fyresdal med hensyn til befolkningsvekst og næringsutvikling. Fem grupper mente at Fyresdals fine natur og gode rekreasjonsmuligheter er en styrke, mens fire grupper mente at næringshagen som moderne kompetansesenter er en stor styrke for Fyresdals attraktivitet som bosted og arbeidssted. Tre grupper mente videre at Flyplassen er en styrke i næringsssammenheng og bør benyttes mer, mens tre grupper mente at stor vilje til næringsutvikling og lite Jantelov er en klar

## SWOT analysen: Fyresdals styrker

Følgende forhold ble trukket fram av flere (antall) grupper:

- Sentralisert befolkning, næringsliv og kommunale funksjoner (5)
- Fin natur med gode rekreasjonsmuligheter (5)
- Næringshagen som kompetansesenter (4)
- Flyplassen som næringsmulighet (3)
- Vilje til næringsutvikling, lite Jantelov (3)
- Gode kommunale tjenester, også på næring (2)
- Ledige, sentrale næringstomter. Kort saksbehandlingstid (2)
- 5 minutters samfunnet styrker bokkvalitetene (2)

Ellers ble Fyresdals naturressurser, særlig skog og vann trukket fram, videre billige, sentrale boligtomter, god lokalkunnskap hos næringsdrivende, Hamaren-prosjektet og god omstillingsevne med mange små aktører

AGENDA  
KAUPANG

Figur 2.1: Fyresdals styrker i næringsssammenheng

styrke for Fyresdal. Andre styrker som ble trukket fram i næringsssammenheng var ledige, sentralt beliggende næringsarealer og kort saksbehandlingstid i kommunen, og videre Fyresdals naturressurser i form av skog og vann. I boligsammenheng trakk man særlig fram gode kommunale tjenester, sentrale boligtomter og det lokale fem-minutter samfunnet som klare styrker i Fyresdal.

## SWOT analysen: Fyresdals svakheter

Følgende forhold ble trukket fra av flere (antall) grupper:

- Dårlig utviklet infrastruktur og kommunikasjoner (6)
- Liten investeringsvilje og liten lokal kapitaltilgang (4)
- Lite lokal kompetanse på næringsutvikling (3)
- Lite målrettet merkevarebygging og markedsføring (2)
- Forgubbing i befolkningen (2)
- For få aktivitetstilbud for ungdom (2)

Ellers ble tendenser til Jantelov og manglende framsnakking trukket fram, videre ble mangel på gründerkultur, svak eldreomsorg, for få kulturtilbud til befolkningen og et manglende lokalt medisinsk tilbud nevnt.

AGENDA  
KAUPANG

Figur 2.2: Fyresdals svakheter i næringsssammenheng

Når det gjelder Fyresdals svakheter med hensyn til befolkningsvekst og næringsutvikling, så framgår det av figur 2.2 at alle seks gruppene mente at dårlig utviklet infrastruktur og dårlige kommunikasjoner var en klar svakhet. Særlig vegstandarden er alt for dårlig. Ellers mente fire grupper at liten investeringsvilje og liten lokal kapitaltilgang er en svakhet, men tre grupper mente at man har liten kompetanse lokalt på næringsutvikling. Ellers ble lite målrettet merkevarebygging og markedsføring trukket fram som en svakhet i næringsssammenheng, det samme ble mangel på gründerkultur. Av svakheter i befolkningsssammenheng ble særlig for få aktivitetstilbud for ungdom og manglende kulturtilbud trukket fram, det samme ble en svak eldreomsorg. Ellers var flere grupper bekymret for forgubbing i befolkningen.

## SWOT analysen: Fyresdals muligheter

Følgende forhold ble trukket fram av flere (antall) grupper:

- Utvikling av turistnæringen, destinasjonsbygging, hytter mv. (5)
- Utvikling av en god markedsføringsstrategi og merkevarebygging (4)
- Oppdrett og videreføring av fisk (3)
- Bedre offentlig/privat samarbeid om næringsutvikling (3)
- Videre utvikling av Folkestadbyen (3)
- Bedre lokalt rekreasjonstilbud, snøskutertrasé, ski og sykkeløyper mv. (3)
- Netthandel som tilleggsaktivitet for varehandelen (3)

Ellers ble videreutvikling av næringshagen og flyplassen trukket fram, videre utnyttelse av skogressursene, knoppskyting, og videreutvikling av mekanisk industri. En ønsket seg også møteplasser for næringslivet, etablererhjelp, et større næringsfond og en bedre kommunal nettside

AGENDA  
KAUPANG

Figur 2.3: Fyresdals muligheter i næringsssammenheng

Med hensyn til muligheter for Fyresdal i befolknings- og næringsssammenheng, så trakk fem grupper, som en ser av figur 2.3, fram mulighetene for utvikling av turistnæringen, med destinasjonsbygging, hyttebygging mv. Fire grupper mente at merkevarebygging og utviklingen av en markedsstrategi kunne gi muligheter for næringslivsvekst, mens tre grupper mente at oppdrett og videreføring av fisk har et stort potensiale. Tre grupper så også netthandel som tilleggsaktivitet for varehandelen som en mulighet i næringsssammenheng, mens andre grupper trakk fram flyplassen, næringshagen, knoppskyting og videreutvikling av mekanisk industri. Man ønsket seg også møteplasser for næringslivet, privat/offentlig samarbeid om næringsutvikling og et større næringsfond.

Med hensyn til befolkningsvekst, trakk gruppene særlig fram en videre utvikling av Folkestadbyen og et bedre utviklet lokalt rekreasjonstilbud.

Gruppenes meninger om trusler mot utvikling av Fyresdalsamfunnet, framgår av figur 2.4. Med hensyn til næringsutvikling, så man særlig sentralisering av statlige og regionale arbeidsplasser som en trussel, og videre sentralisering av offentlige innkjøpsavtaler. Videre nedleggelse av arbeidsplasser i landbruk og næringsliv, mangel på risikokapital og mangel på lokale ildsjeler til å drive næringsutviklingen. I befolkningsssammenheng ble forgubbing, fraflytting og nedgang i

## SWOT analysen: Trusler mot Fyresdal

Følgende forhold ble trukket fram av flere (antall) grupper:

- Forgubbing i befolkningen, for få fødsler (5)
- Fraflytting og nedgang i befolkningen (2)
- Sentralisering av statlige og regionale arbeidsplasser (2)
- Sentraliserte offentlige innkjøpsavtaler (2)
- Nedleggelse i næringsliv og landbruk (2)

Ellers ble mangel på utleieboliger trukket fram, videre mangel på lokal risikokapital, mangel på ildsjeler i næringsutviklingen, mangel på attraktive boligtomter og nedbygging av kommunale kulturaktiviteter.

AGENDA  
KAUPANG

Figur 2.4: Trusler mot Fyresdals næringsutvikling

folketallet sett som en trussel, og videre mangel på utleieboliger og attraktive boligtomter, og nedbygging av kommunale kulturtilbud.

Ellers var det et stort engasjement i gruppene. Mange hadde klare meninger om Fyresdals utvikling framover.

### 2.1.3 Viktige strukturelle resultater fra intervju-undersøkelsen

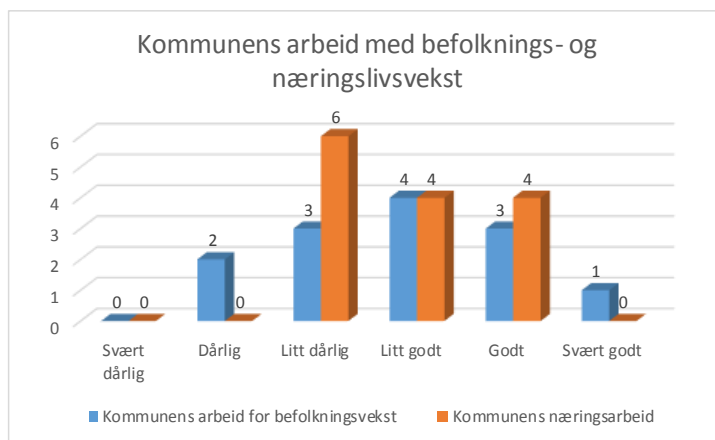
For å få en dypere innsikt i Fyresdals næringsliv og i Fyresdalssamfunnet, ble det foretatt delvis strukturerte intervjuer av et tyvetalls engasjerte Fyresdølere, utvalgt av næringsavdelingen, herunder ordfører, varaordfører, opposisjonsleder, rektor og inspektør på skolen, et par engasjerte ungdomsskoleelever og et bredt utvalg av kommunens mest profilerte næringslivsledere. Det ble også gjennomført noen bedriftsbesøk. Noen av intervjuobjektene hadde vært med på det første seminaret, men slett ikke alle. Noen var også med på det andre seminaret. En skal nedenfor trekke fram noen viktige strukturelle resultater fra intervjuundersøkelsen. Konkrete prosjektideer vil bli vist og kommentert senere i analysen.

Innledningsvis ble de intervjuede spurt om det i dag er befolkningsutviklingen eller næringsutviklingen som er hovedutfordringen i Fyresdal. Det var det som ventet delte meninger om. Vel 40 % mente befolkningsutviklingen er den største utfordringen, og at det først og fremst gjelder å skape grunnlag for innflytting, og kanskje særlig tilbakeflytting av ungdom som forhåpentligvis kan ta med seg en arbeidsplass. Nær 60 % mente tvert om at næringsutviklingen er den største utfordringen, og at befolkningsutviklingen ordner seg dersom det skapes nye attraktive arbeidsplasser. De fleste var likevel enige om at disse forhold henger tett sammen, og at man må sette inn tiltak på begge fronter.

De intervjuede ble videre spurt om å gradere sin mening om kommunens arbeid med befolkningsvekst og med næringslivsvekst på en skala fra 1–6 der 1 er dårlig og 6 meget godt. Ikke alle besvarte disse spørsmålene, men de svarene en fikk inn er vist i figur 2.5.



## Kommunens befolknings- og næringsarbeid



Informatørene er generelt rimelig fornøyd, litt mer med kommunens næringsarbeid enn med arbeidet for vekst i befolkningen.

AGENDA  
KAUPANG

Figur 2.5: Vurdering av kommunens arbeid med befolkningsutvikling og næringsutvikling

En ser av figur 2.5 at de fleste som svarte i hovedsak er rimelig fornøyd med kommunens arbeid både når det gjelder å skape grunnlag for befolkningsvekst og grunnlag for næringslivsvekst. Gjennomsnittsscoren i undersøkelsen er henholdsvis 3,8 og 3,9, altså tett opp mot det en i figuren har kalt Litt godt, og helt klart på pluss-siden.

Når det gjelder kommunens arbeid med befolkningsutvikling, så mente flere at kommunen er rimelig gode på tilrettelegging for innflyttere, med billige tomter, barnehageplass og god kommunal service, men at man mangler sentralt beliggende utleieboliger til innflyttere og har hatt for dårlig kontinuitet i arbeidet. Særlig prosjektpausen ble framholdt som svært uheldig for befolkningsutviklingen. Videre mente flere at kommunen ikke helt har lyktes med integreringsarbeidet for flyktninger, siden mange flytter ut igjen. Tilbakeflyttingsarbeidet vurderes som bedre, særlig Heimat-prosjektet ble oppfattet som svært positivt. Videre setter man pris på en aktiv ordfører.

Når det gjelder kommunens arbeid med næringsutvikling, så mente flere at ordføreren jobber bra, men at man bør ha en full næringsseksjon i tillegg, slik at kommunen kan bli en sterkere drivkraft i utviklingen. En aktiv bruk av næringsfondet og omstillingsmidlene til å skape ny virksomhet er ønsket, videre er det behov for et fleksibelt kommunalt næringsbygg, der nystartede virksomheter kan få plass og vokse. Det var også et ønske at kommunen satser sterkere på lokale leverandører av brøytetjenester, vegvedlikehold mv.

To ressurssterke ungdommer på 10. trinn ble i intervjuet om hvordan de opplever oppvekstvilkårene for barn og unge i Fyresdal, og hva de tenker videre med hensyn til utdanning og framtidig bosted. Svarene framgår av figur 2.6.

Det framgår av figuren at i alle fall disse ungdommene, er rimelig fornøyd med oppvekstvilkårene i Fyresdal. Det samsvarer godt med resultatene fra ungdomsundersøkelsen i Heim=Fyresdal prosjektet der ungdommene svarte akkurat det samme. Det er trygt å vokse opp i Fyresdal, alle kjenner alle, det er lite mobbing og ingen faller utenfor. Videre er fritidstilbudet forholdsvis stort og rimelig variert, og ungdomsklubben fungerer greit. De ønsker seg idrettshall, men ellers er det ikke



## Ungdommens stemme

- Det er trygt å vokse opp i Fyresdal, alle kjenner alle, alle går på samme skole, ingen faller ut av fellesskapet
- De fleste skal videre til videregående i Dalen (almenfag, teknologi og helse) eller Bø. Noen også til Skien
- Noen i klassen vil bli i Fyresdal. En skal drive gård. De fleste vil ut for utdanning. Noen synes byene er stress
- Aktivitetstilbudet for ungdom er greit nok. Mye å gjøre; svømming, speiding 4-H, kulturskolen, skiskyting. De gleder seg til idrettshall. Mangler fotball-lag
- Ungdomsklubben er mye i bruk. Åpent onsdag for 5. klasse og oppover og fredag for 8.klasse og oppover. De er der mest fredag
- Den sosiale kontrollen er ikke plagsom. Fyresdal er et hyggelig sted å bo

AGENDA  
KAUPANG

33

Figur 2.6: Ungdommens syn på oppvekst i Fyresdal

så mye som mangler, og den sosiale kontrollen i lokalsamfunnet oppleves ikke av ungdom som plagsomt sterk.

Så langt er dette gode tilbakemeldinger for Fyresdal. Ungdommen synes å ha et positivt forhold til sin hjemkommune. De er like vel klare på at Fyresdal har sine begrensninger. Alle må ut for å ta videregående, og de fleste skal trolig studere etterpå, gjerne i en storby. Om de deretter ønsker å flytte tilbake, vet de naturlig nok ennå ikke, men skal dette bli aktuelt, er det avgjørende at det finnes en attraktiv arbeidsplass lokalt. Bostedskvalitetene alene er ikke nok!

Et forhold som ellers kom opp både på seminarene og i intervjuene, var en påfallende mangel på entreprenørskap og satsingsvilje på ny virksomhet. Med et par gode unntak, begge innenfor turisme, er det ingen andre av deltakerne som har kommet med planer om å starte ny virksomhet. Svært mange er enige i at ny næringsvirksomhet i Fyresdal er nødvendig, og det mangler ikke på ideer om hva slik virksomhet kunne være, men svært få en har snakket med synes å være interesserte i selv å ta jobben med drive fram en ny bedrift. De peker i stedet på hverandre.

For Fyresdals næringsutvikling er dette alvorlig. Man kan ikke bare satse på vekst i eksisterende næringsliv, man må skape noe nytt også. Tiltak for å skape en gründerholdning i Fyresdal, og for å legge til rette for entreprenørskap, vil trolig være nødvendig for å få tilstrekkelig vekstkraft i kommunens næringsliv framover. Dette bør være en prioritert oppgave i omstillingsprosjektet.

## 2.2 Konkurransefortrinn og næringsmuligheter for Fyresdal

### 2.2.1 Hva skjer næringsmessig framover?

Norsk næringsliv er i rask endring. Noen næringer har nedgang, andre er utsatt for rasjonalisering og robotisering, mens noen næringer vokser både i verdiskaping og sysselsetting. Hvilke næringer og bransjer en bør satse på er ikke enkelt å avgjøre, men en nærmere analyse av hvilke næringer som vokser og hvilke som generelt har nedgang, kan gi et vurderingsgrunnlag. En slik oversikt er vist i figur 2.7. Oversikten er laget av Telemarkforskning og inngår i Scenarier for Fyresdal.

Næring	Bransje	Arbeidsplasser			LQ	Årlig vekstrate i Norge	
		2000	2008	2014		2000-2014	2014-2030
Basis	Anna industri	34	40	53	4,4	-2,0	-2,9
	Fisk	2		6	1,6	-1,0	-1,6
	Gruve	2				1,1	0,5
	Landbruk	51	63	49	5,3	-2,5	-3,8
	Næringsmidler	19	39	31	2,6	-0,6	-1,1
	Olje og gass					4,1	-4,8
	Olje og gass utvinning					10,4	-4,4
	Prosessindustri					-2,8	-4,3
	Teknisk/vitenskap	1	6			3,0	2,1
	Tele og IKT			2	0,1	3,1	2,1
Verkstedindustri	11	24	16	0,6	0,7	-0,5	
<b>Basis Totalt</b>		<b>120</b>	<b>172</b>	<b>157</b>			
Besøk	Aktivitet	4	6	4	0,3	1,4	0,8
	Handel	56	53	55	0,9	0,6	0,1
	Overnatting	15	7	4	0,6	0,7	0,2
	Servering	6	1	4	0,3	2,1	1,3
<b>Besøk Totalt</b>		<b>81</b>	<b>67</b>	<b>67</b>			
Regional	Agentur og Engros	2	2			0,2	-0,3
	Bygg og anlegg	27	60	35	0,7	3,2	2,2
	Diverse	5	22	10	0,3	1,0	0,4
	Finans, eiendom, utleie	33	7	11	0,6	-0,1	-0,6
	Forr tjenesteyting	4	12	13	0,4	3,2	2,2
	Transport	30	6	4	0,1	-0,6	-1,1
	Utleie av arbeidskraft		3	1	0,1	2,9	1,9
<b>Regional Totalt</b>		<b>101</b>	<b>112</b>	<b>74</b>			
<b>Totalsum</b>		<b>338</b>	<b>374</b>	<b>316</b>			

Figur 2.7: Arbeidsplassutvikling i Fyresdal etter næring, sammenliknet med årlige vekstrater i Norge. Kilde: Telemarkforskning, scenarier for Fyresdal

Figur 2.7 viser først utviklingen av antall registrerte arbeidsplasser i Fyresdal fordelt på næring, og gruppert etter det Telemarkforskning kaller basisnæringer, besøksnæringer og regionale næringer. Lokaliseringskvotienten (LQ) viser om Fyresdals sysselsettingsandel i en næring i 2014 var større ( $LQ > 1$ ) eller mindre ( $LQ < 1$ ) enn landsgjennomsnittet, mens de to siste rubrikkene viser sysselsettingsutviklingen i næringen i perioden 2000–2014, og hva Telemarkforskning tror den vil bli videre framover mot 2030.

Ser en på lokaliseringkvotienten i figur 2.7, finner en at Fyresdal har fire bransjer der sysselsettingsandelen er større enn landsgjennomsnittet, landbruk, annen industri, næringsmidler og fisk. Dessverre, som også Telemarkforskning påpeker, er alle disse bransjer som de siste årene har hatt en betydelig sysselsettingsnedgang og som Telemarkforskning også tror vil ha det i framtiden. Når det gjelder bransjer som har økt sin sysselsetting de siste årene, og som Telemarkforskning tror vil fortsette å øke, har Fyresdal som en ser en sysselsettingsandel som er langt under landsgjennomsnittet, eller ingen i det hele tatt.

Næringsstrukturen i Fyresdal i dag er dermed ikke akkurat rigget for sysselsettingsvekst, og en bør derfor ikke ukritisk satse på å utvikle bransjer og næringer man har mye av fra før. Her er det imidlertid to forhold som det er viktig å ha i mente. For det første kan det være like nyttig for Fyresdal å bremse sysselsettingsnedgangen i en bransje, for eksempel i landbruket, som å forsøke å skape vekst i en vekstbransje der man ikke har kompetanse. Videre vil det alltid være enkeltbedrifter innenfor en bransje som går mot den generelle utviklingstrenden. Telemarkrøye kan for eksempel utmerket godt få en kraftig vekst selv om sysselsettingen i oppdrettsnæringen går ned på landsbasis. Figuren til Telemarkforskning må derfor brukes med varsomhet, men i en strategisk næringsutviklingsanalyse gir den likevel en del viktig informasjon. Det en med utgangspunkt i Telemarkforskningens figur ser av utviklingstrender og næringsmuligheter for Fyresdal, er vist i figur 2.8 nedenfor.

## Næringsmuligheter for Fyresdal framover

Trendmessig viser næringsutviklingen for Fyresdal:

- Landbrukssysselsettingen vil bli redusert i økende tempo. Næringen trenger tilleggsaktiviteter; naturnæring, turisme, tomt salg, hytteservice
- Industrisysselsettingen kan i beste fall opprettholdes, med mindre man finner nye og mer betalingsdyktige markeder.
- Bygg og anlegg har et vekstpotensial, særlig på hyttebygging
- Oppdrettsvirksomhet i ferskvann har et interessant vekstpotensial, både innenfor produksjon av fisk og videreforedling
- Besøksnæringen har et potensiale; hyttefolk, turister mv
- Nye arbeidsplasser må ellers hentes i servicenæring som offentlig tjenesteyting og forretningsmessig- og privat tjenesteyting

Hvilke bransjer skal en satse på i omstillingsprosjektet

AGENDA  
KAUPANG

Figur 2.8: Næringsmuligheter i Fyresdal framover

En ser av figur 2.8 at selv om landbrukssysselsettingen i Norge må ventes fortsatt å bli redusert, kan likevel nedgangen lokalt i Fyresdal bremses eller stoppes gjennom satsing på tilleggsaktiviteter innenfor naturnæring, turisme, tomt salg, hytteservice mv. En generell nedgang i industrisysselsetting kan også reduseres, for eksempel ved å få i gang en mekanisk bedrift igjen. Bygg og anlegg har et vekstpotensial både nasjonalt og i Fyresdal, særlig innenfor hyttebygging, opparbeiding av tomter mv. Oppdrettsnæringen har videre et kjempepotensial dersom man får til storskalaproduksjon, og besøksnæringen kan øke sin sysselsetting også i Fyresdal. Ellers kan nye arbeidsplasser hentes i offentlig tjenesteyting og i ulike former for konsulentvirksomhet. Næringshagen er her særdeles viktig.

### 2.2.2 Komparative fortrinn for næringsvirksomhet

Med utgangspunkt i utviklingstrendene og næringsmulighetene ovenfor, fikk seks arbeidsgrupper på det første seminaret i oppgave å vurdere hva Fyresdal har av ressurstilgang og komparative fortrinn for ny næringsvirksomhet framover, og hvordan disse forhold kan kombineres og utvikles til konkurransefortrinn for ny næringsvirksomhet.

Komparative, også kalt relative, fortrinn for næringsvirksomhet, er vanskelige greier. Opprinnelig er dette et begrep fra internasjonal handel, best formulert av Eli Heckscher og Bertil Ohlin, som også med visse tilpasninger kan være egnet for bruk på mindre geografiske områder som en region eller en kommune. I lokal versjon vil en egnet definisjon på komparative fortrinn kunne være følgende: *Et område har gjerne sine komparative fortrinn i produksjon av varer og tjenester som er intensive i bruk av produksjonsressurser som området er relativt rikelig utstyrt med.*

Et utgangspunkt for Fyresdal for å finne kommunens komparative fortrinn for produksjon av ulike varer og tjenester kan da være å se nærmere på hvilke produksjonsressurser en er relativt, i forhold til konkurrerende områder, rikelig utstyrt med.

Dette kan være store naturkvaliteter i urørt natur, store skogressurser, rent kildevann og sjøer egnet for oppdrett. Videre spesialkompetanse på spisse områder som oppdrett av ferskvannsfisk

og mekanisk produksjon for vannkraftanlegg. Dessuten har Fyresdal, som en av få små distriktskommuner, en moderne næringshage for kompetanserike bedrifter som er et stort fortrinn med hensyn til tilbakeflytting. I tillegg har kommunen stabil arbeidskraft, som er viktig fordi det gir bedriftene et mindre opplæringsbehov.


I hovedsak er det dette som i dag er Fyresdals komparative fortrinn for næringsvirksomhet. Kommunen har ikke, og kan aldri få, en sentral lokalisering i forhold til store markeder. Kommunen har ikke gode kommunikasjoner og tilgang til riksveinettet, ikke god tilgang på kompetent arbeidskraft og ikke spesielt god tilgang på teknologi og produksjonskompetanse i forhold til sentrale strøk av landet. Produksjon av varer og tjenester som i hovedsak baserer seg på slike forhold, er ikke spesielt egnet i Fyresdal.

Likevel er det alltid ting det vil lønne seg å produsere i Fyresdal og ikke i mer sentrale strøk, kanskje særlig produkter og tjenester som baserer seg på kommunens naturgrunnlag. Det er imidlertid ikke nok å ha god tilgang på viktige ressurser og produksjonsfaktorer som for eksempel skog, vann og biologisk kompetanse. En må også være i stand til å ta disse ressursene i bruk i næringsammenheng, kombinere ressurser og andre produksjonsfaktorer som arbeidskraft og kompetanse til salgbare produkter, og bygge opp under disse produktene ved infrastruktur, produksjonsapparat, markedsføring, transportkjeder mv. Videre er det viktig å bygge næringsmiljøer der flere bedrifter innenfor samme bransje både samarbeider og konkurrerer om markeder, arbeidskraft og kompetanse, som vist i figur 2.9.

## Fra komparative fortrinn til konkurransefortrinn

- En kommune har gjerne sine komparative fortrinn for næringsvirksomhet i næringer som er intensive i bruk av produksjonsfaktorer som kommunen har relativt god tilgang på
- God tilgang på produksjonsfaktorer er imidlertid ikke nok. Det som avgjør er:
  - Evnen til å ta tilgjengelige produksjonsfaktorer og ressurser i bruk i næringsammenheng
  - Hvordan man kombinerer ulike ressurser og produksjonsfaktorer for å skape salgbare produkter
  - Hvordan man bygger opp under produktene med infrastruktur, produksjonsapparat, markedsføring, transportkjeder mv
  - Hvordan man videreutvikler produktene, støtter opp med tilknyttet virksomhet og bygger næringsklynger og næringsmiljøer

Først når dette er på plass har kommunen et konkurransefortrinn



Figur 2.9: Fra komparative fortrinn til konkurransefortrinn

Trendutvikling i næringslivet og mulige komparative fortrinn for Fyresdal, ble brukt som bakgrunn for et nytt gruppearbeid. Etter et aktivt gruppearbeid kom de seks arbeidsgruppene opp med sin vurdering av hva Fyresdal har av komparative fortrinn og ressurstilgang, og hvordan disse kan utvikles til konkurransefortrinn, som vist i figur 2.10.

## Ressurstilgang og konkurransefortrinn i Fyresdal

Flere (antall) arbeidsgrupper trakk fram følgende:

- Vannressursene kan gi konkurransefortrinn på produksjon av flaskevann, og på oppdrett og videreforedling av fisk (6)
- Urørt natur kan gi konkurransefortrinn innenfor hyttebygging og turisme (5)
- Store skogressurser kan gi konkurransefortrinn innenfor bioøkonomi, elementproduksjon, jaktutleie, hyttebygging mv. (5)
- Landbruk med gode beiteområder kan gi konkurransefortrinn innenfor foredling av husdyrprodukter. Men dette krever merkevarebygging (5)
- God mekanisk kompetanse og tilgjengelig utstyr kan gi grunnlag for en ny bedrift (3)
- Flyplassen kan gi konkurransefortrinn for helikoptertransport og brannsikring mv (2)

Ellers ble stabil arbeidskraft og lave lønninger trukket fram som konkurransefortrinn, videre teknologisk kompetanse og bygg og anleggskompetanse. Ellers var det ønske om samarbeid om markedsføring og ønske om strategisk tenking rundt transport og distribusjon

AGENDA  
KAUPANG

Figur 2.10: Ressurstilgang og konkurransefortrinn

En ser av figur 2.10 at alle seks gruppene mente at Fyresdal har god tilgang på rent vann som kan gi konkurransefortrinn på produksjon av flaskevann og på oppdrett og videreforedling av fisk. Dette er man allerede godt i gang med, og kan ekspandere og videreutvikle. Dette kan gi mange nye arbeidsplasser i årene framover. Videre mente fem grupper at god tilgang på urørt natur kan gi konkurransefortrinn innenfor turisme og hyttebygging. Alle nabokommunene driver hyttebygging, så hvorfor ikke også Fyresdal? Fem grupper mente også at Fyresdals store skogressurser kan gi konkurransefortrinn innenfor bioøkonomi, bruk av trevirke til hytteproduksjon mv, og til utmarksnæring. Fire grupper ville satse på utvikling av kompetansebedrifter rundt næringshagen og like mange ville få i gang en ny mekanisk bedrift i Fyresdal, fordi man allerede har tilgang på nødvendig kompetanse og markedskunnskap. I tillegg mente to grupper at flyplassen må kunne brukes i næringsssammenheng, for eksempel til brannsikring. En rekke andre forslag kom også opp, som vist i figur 2.10.

### 2.2.3 Utvikling av næringsmiljøer og næringsklynger

Et annet sentralt begrep innenfor næringsutvikling om dagen er betydningen av næringsklynger og næringsmiljøer. *Næringsklynger er et begrep utformet av professor Michael Porter, som en slags store avanserte næringsmiljøer, som har vært gjenstand for oppgraderingsmekanismer i form av innovasjonspress, komplementaritet og kunnskapsspredning.*

Det han beskriver som klynger er avanserte regionale næringsmiljøer, gjerne med salg på internasjonale markeder, der flere større, likeartede bedrifter dels samarbeider om store prosjekter og ellers konkurrerer så fillene fyker om markeder, kompetent arbeidskraft, ny produksjonsteknologi og nye produkter. Gode eksempler fra Norge er teknologimiljøet i Kongsberg/Horten området, som selger avanserte produkter over hele verden, skipsverftene på ytre Sunnmøre som leverer supplyskip til oljevirksomheten, og møbelindustrien i kommunene innenfor Ålesund som selger sin design og sine produkter på et internasjonalt marked.

Fyresdal har i dag ingen slike avanserte næringsklynger, og små muligheter til å skape noen de første årene framover. Det man derimot kan skape, er gode næringsmiljøer, der likeartede bedrifter

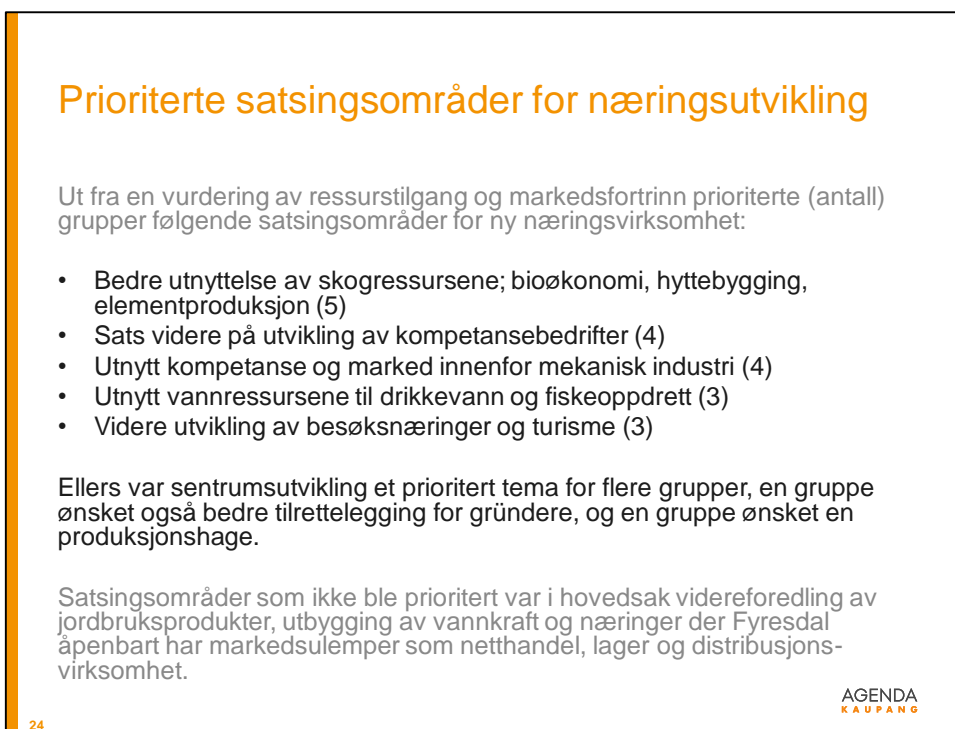
og bedrifter som kompletterer hverandre, dels konkurrerer om kundene og dels samarbeider om større prosjekter de ikke kan ta alene.

Fyresdal har for eksempel mange små trevareprodusenter, snekkerbedrifter og entreprenørbedrifter som med fordel kunne samarbeide på noen områder, konkurrere på andre, og dra nytte av ny teknologikunnskap fra kompetansebedrifter på skog og naturforvaltning som Faun, for å danne et sterkt næringsmiljø innenfor tilrettelegging av hyttefelt, hyttebygging og senere vedlikehold. En annen mulighet er å bruke eksisterende markeds-kunnskap, produksjonskunnskap og tilgjengelig utstyr til å få i gang en ny mekanisk bedrift. En skal se nærmere på disse forhold nedenfor.

## 2.2.4 Prioriterte satsingsområder for næringsutvikling

Med bakgrunn i de forhold som er gjennomgått ovenfor, var neste trinn i næringsstrategiprosessen, gjennom nye gruppearbeider på det første seminaret, å finne fram til egnede strategiske satsingsområder for næringsutvikling i det kommende omstillingsprosjektet. De strategiske satsingsområdene som kom fram ble utdypet i intervjurunden og videreutviklet på det andre seminaret, der en også ba gruppene om å prioritere. De satsingsområdene gruppene ønsket å legge fram som forslag til omstillingsstyret og omstillingsprosjektet, framgår av figur 2.11.

En ser av figur 2.11 at en bedre utnyttelse av Fyresdals skogressurser ifølge seminardeltakerne, bør være et prioritert strategisk satsingsområde for omstillingsprosjektet. En tenker her særlig i retning av bioøkonomi, hyttebygging og elementproduksjon. Videre utvikling av kompetansebedrifter, særlig med utgangspunkt i næringshagen er et annet prioritert strategisk satsingsområde, det samme er etablering av ny mekanisk industri, utnyttelse av vannressursene til drikkevann og fiskeoppdrett og videre utvikling av besøksnæringer og turisme.



Figur 2.11: Prioriterte satsingsområder for næringsutvikling

Ellers var sentrumsutvikling og bostedsutvikling et prioritert satsingsområde for de fleste gruppene. Både seminardeltakerne og mange av intervjuobjektene hadde ønske om at disse forhold skulle være viktige tema i omstillingsarbeidet.

Flere næringsmuligheter og satsingsområder kom også opp på seminarene, uten at arbeidsgruppene ønsket å prioritere disse. Eksempler på ikke-prioriterte satsingsområder er videreforedling av jordbruksprodukter, i alle fall i større skala. Her har de store produsentene klare fortrinn. Små lokale nisjeprodukter kan derimot alltid være aktuelt. Videre hadde man lite tro på utbygging av ny vannkraft, som trolig gir små effekter og lite sysselsetting, og lite tro på områder der Fyresdal har klare transport- og markedsulempesom netthandel, lager og distribusjonsvirksomhet.

Et avsluttende gruppearbeid på det andre seminaret tok for seg hvert av disse prioriterte strategiske satsingsområdene og utviklet innholdet i disse videre i retning av konkrete strategier og tiltak, som oppspill til det kommende omstillingsarbeidet. Resultatet er vist i kapittel 3 nedenfor.



## 3 Utviklingsveier for Fyresdal mot 2030

### 3.1 Mål for befolkningsutvikling og nye arbeidsplasser

Fyresdal har fått status som omstillingskommune i hovedsak som følge av en svak befolkningsutvikling og en langvarig nedgang i antall arbeidsplasser. Utløsende årsak var nedleggelsen av IKM Maskinering med 15 arbeidsplasser og en varslet nedlegging av Arendal Kretsfengsel, avdeling Kleivgrend, med ytterligere 19 arbeidsplasser som heldigvis foreløpig ikke er iverksatt. Dette kommer imidlertid på toppen av et tidligere tap av nærmere 70 arbeidsplasser eller 11 % av totalen i løpet av perioden 2008–2015, så situasjonen på arbeidsmarkedet i Fyresdal er litt prekær. Kommunen har de siste årene mistet mer enn 10 arbeidsplasser eller 2 % pr. år i gjennomsnitt, og dagens næringsstruktur tilsier at dette trolig kommer til å fortsette, med mindre man gjennom omstillingsprosjektet kan snu trenden og skape ny virksomhet.

På befolkningsiden er situasjonen litt lysere. Fyresdal har de siste ti år bare mistet vel 50 innbyggere eller 4 % av totalen, en gjennomsnittlig nedgang på 5 innbyggere pr. år. Befolkningsnedgangen har dermed til nå vært betydelig mindre enn tapet av arbeidsplasser. Problemet framover er imidlertid at befolkningsnedgangen fører til en stadig økende andel eldre, slik at nedgangen trolig vil forsterke seg over tid. Også på befolkningsiden gjelder det dermed gjennom omstillingsprosjektet å få snudd trenden og skape grunnlag for ny vekst.

Hvor ambisiøse mål en bør sette seg for befolknings- og næringslivsutvikling i Fyresdal framover, er det opp til omstillingsstyret å fastsette. Utgangspunktet bør imidlertid være i det minste å stabilisere befolkningen og antall arbeidsplasser, og helst i tillegg skape grunnlag for en mindre vekst. Dette medfører at omstillingsprosjektet i det minste bør ha som overordnet mål:

- **Å øke netto innflytting til kommunen med minst 15 personer pr. år**
- **Å øke antall arbeidsplasser i kommunen med minst 20 pr. år**

Kanskje bør målet sette høyere, men det skal også være realistisk, og klarer man gjennom omstillingsprosjektet å få til dette, får man i alle fall stabilisert utviklingen og i tillegg skapt rom for en svak vekst. Dessuten er dette slett ikke enkelt å gjennomføre. Man skal øke innflyttingen med minst 15 personer og skape minst 20 nye arbeidsplasser *hvert år* ikke bare i omstillingsperioden, men også i årene etter. Det blir trolig en stor nok utfordring i seg selv.

### 3.2 Satsingsområde 1: Å sikre en bærekraftig befolkningsutvikling

For å sikre en bærekraftig befolkningsutvikling trenger man som vist ovenfor å øke netto innflytting til kommunen med minst 15 personer pr. år i gjennomsnitt. Nå kan man selvsagt argumentere med at skaper en 20 nye arbeidsplasser pr. år, kommer økt innflytting av seg selv. På den andre siden skaper en økt netto innflytting også nye arbeidsplasser, så sammenhengen går begge veier. *En viktig utviklingsstrategi for omstillingsprosjektet bør derfor være å skape grunnlag for en bærekraftig befolkningsutvikling.*

En så i samfunnsanalysen i kapittel 1 at det årlig dør 15–20 personer i Fyresdal, mens det i beste fall fødes halvparten så mange barn. Den naturlige befolkningsveksten i Fyresdal er altså klart negativ. Dette skyldes en høy aldersprofil i befolkningen og er lite å gjøre med på kort sikt. Skal en nå et mål om vekst i antall innbyggere på rundt en halv prosent pr. år, må dette dermed skje gjennom økt netto innflytting. Økt netto innflytting kan skje på to måter:

- Gjennom økt nettoinnvandring
- Gjennom økt innenlandsk nettoinnflytting



### 3.2.1 Muligheter for økt nettoinnvandring

Fyresdal har tidligere hatt stor suksess med å motta nederlendere som vil bort fra storbyer til et fredeligere liv i periferien. Denne innvandringen har gått i bølger, men har nesten opphørt de siste årene. Vestlige innvandrere er nærkulturelle og mye lettere å integrere enn fjernkulturelle flyktninger. *Omstillingsstyret bør derfor vurdere som strategisk grep for å nå befolkningsmålet, å initiere en ny innvandrerbølge fra vest-europeiske land, med nødvendig tilrettelegging av boliger og helst også arbeidsplasser.*

Økt mottak av flyktninger er et alternativt strategisk grep. Fyresdal mottar årlig rundt 10 flyktninger og får noen familieegjenforeninger i tillegg, slik at summen vanligvis ligger rundt 15 pr. år. For tiden satser man mest på syrere, med arabisk som språk.

Den generelle oppfatningen på seminarene var at 15 flyktninger er omtrent passe. Det var ikke noen stemning for å øke antallet, selv om dette kan gi både flere nye innbyggere og nye arbeidsplasser. *Likevel er et økt antall et strategisk grep som omstillingsstyret bør vurdere.* Mange distriktskommuner har gjort mottak av flyktninger til en næringsvei, fordi man får økte overføringer fra staten for å ivareta disse, og dermed har grunnlag for nye kommunale arbeidsplasser i barnehage, skole og helsetjenester mv. Særlig mottak av unge under 18 år kan gi stor effekt. Et hjem med 5-6 slike ungdommer, gir minst like mange nye kommunale arbeidsplasser. Så økt mottak av flyktninger bør avgjort vurderes.

Et argument som kom fram på seminarene mot økt mottak av flyktninger var at de fleste bare ble i Fyresdal i en treårsperiode og deretter flyttet til mer sentrale strøk, særlig til Oslo-området. Det er sikkert riktig, men i mellomtiden har de altså skapt arbeidsplasser i Fyresdal, arbeidsplasser som er varige ved at nye kull med flyktninger ankommer hvert år.

Dessuten kan man jo forsøke å forhindre at de fleste flytter ut igjen. Man kan få til en langt bedre integrering i lokalsamfunnet, og her er det ikke kommunen det står på. Barn går i barnehage og på skole og deltar i fritidsaktiviteter. Det er de voksne som ikke blir integrert i lokalsamfunnet. De blir i liten grad trukket med i kulturlivet og i frivillige organisasjoner, og når ba man egentlig sist en flyktningfamilie på middag? Dette bør Telemark Lys som driver integreringsarbeidet ta tak i. En fadderordning for innvandrerfamilier, særlig rettet mot de voksne, kunne kanskje være aktuelt, kvinnenettverk også.

Andre kommuner får til integrasjonen på en bedre måte. Vinje er for eksempel kjent for at en stor del av flyktingene slår seg ned i kommunen for godt, og det finnes flere kommuner som har lykket med dette. Et forslag til omstillingsstyret i denne forbindelse kan være: Undersøk hva kommuner som lykkes med å få flyktninger til å bosette seg fast gjør med hensyn til samfunnsdeltakelse, og sett inn tiltak for å få Fyresdalsamfunnet til å gjøre noe liknende. For her er det mye å hente. Får man halvparten av flyktingene man tar imot til å bli i Fyresdal, er man halvveis til å nå befolkningsmålet.

### 3.2.2 Mulighetene for økt innenlandsk nettoflytting

Økt innenlandsk nettoflytting kan skje på to måter, ved å øke innflyttingen til kommunen, og/eller ved å redusere utflyttingen. Redusert utflytting kan man få til ved bedre integrasjon av flyktninger som omtalt ovenfor og ved å sikre arbeidsplassene i kommunen. At store deler av ungdomskullene flytter ut for utdanning kan man og bør man ikke forsøke å gjøre noe med. Velutdannet ungdom er bare en fordel for Fyresdal, særlig om man kan få dem til senere å flytte tilbake.

Den andre muligheten for økt innenlandsk nettoflytting, er å øke innflyttingen til kommunen. Dette kan skje på to måter, gjennom økt arbeidsinnflytting og gjennom økt tilbakeflytting av ungdom. Økt arbeidsinnflytting skjer primært ved å skape nye lokale arbeidsplasser. Det er imidlertid allerede en betydelig arbeidsinnflytting til Fyresdal. Telemark Kildevann melder for eksempel om mange

tyskere og litauere som jobber på fabrikken. For disse gjelder det å få til integrasjon og deltakelse i lokalsamfunnet, på samme måte som for nederlendere og flyktninger. De må tas med i samfunnslivet og inviteres på middag.

Ellers meldes det om et behov for sentrumsnære utleieboliger, beregnet på flyktninger og arbeidsinnvandrere. Det er i dag vanskelig å finne egnede leieboliger sentralt der disse gruppene ønsker å bo. Et nytt rekkehus eller leilighetsbygg eiet av kommunen eller private, i tett tilknytning til Folkestadbyen, er sterkt ønsket. Behovet for utleieboliger vil trolig bare øke framover dersom Telemark Kildevann øker bemanningen slik de planlegger og særlig dersom Telemarkrøye får til en storskalaproduksjon av oppdrettsfisk.

Den andre muligheten for økt innflytting er gjennom økt tilbakeflytting av ungdom. For Fyresdal er dette særdeles attraktivt, fordi man får tilbake ungdom med høyere utdanning som gjerne tar med seg ektefelle og et par barn, som kan være en ressurs i arbeidsliv og lokalsamfunn og som etter hvert kan ta over familiens eiendom i bygda. Men økt tilbakeflytting av ungdom skjer naturligvis ikke av seg selv. For det første trenger en slik familie minst en lokal arbeidsplass. Ektefellen kan eventuelt basere seg på pendling, fjernarbeid eller etablering av egen virksomhet, men minst en lokal arbeidsplass må være tilgjengelig for at tilbakeflyttingen skal skje. Det krever lokal næringsutvikling med jobber for høyt utdannet arbeidskraft, enten i private bedrifter eller i kommunal virksomhet.

For det andre må Fyresdal framstå som mer attraktivt som bosted for Fyresdals ungdom enn aktuelle alternativer i og rundt de store byene. Her sloss man mot tunge utviklingstrender i samfunnet. Som en rekke forskningsrapporter peker på har det de siste ti årene blitt stadig mer populært blant ungdom å bo i eller rundt en større by, særlig Oslo. Tidligere studerte man gjerne i Oslo, bodde på Grünerløkka i noen år med samboer og små barn, og flyttet ut av byen, gjerne tilbake til hjemstedet, når barn trengte grasplen å løpe på og tidsklemma satte inn. Nå gjør ikke flertallet av ungdomskullene det lenger. Mange velger fortsatt å bo sentralt i byen og benytte seg av kafélivet og kulturtilbudet der, og hvis de flytter, så flytter de ikke lenger ut fra byen enn de må for å få et rekkehus de har råd til, og samtidig kunne beholde sin arbeidsplass.

For Fyresdal er denne samfunnstrenden en utfordring. Hovedtyngden av ungdomskullene flytter ikke tilbake. De ønsker å bo sentralt, og finner ikke mer perifere kommuner som Fyresdal attraktive nok. De lokaliseringsfaktorer ungdom særlig legger vekt på ved valg av bosted, framgår av figur 3.1.

En ser av figur 3.1 at det klart viktigste lokaliseringskriteriet for dagens ungdom er tilgang på en attraktiv arbeidsplass innenfor en akseptabel arbeidsreise. Arbeidet bør ha et godt arbeidsmiljø, gode utviklings- og karrieremuligheter og helst også god lønn, og det må kunne nås innenfor en reisetid på 45 minutter eller så. Først når dette er ivare tatt ser ungdommen på de andre attraktivitetsfaktorene, kanskje særlig på ønsket boligtype, god sosial service og et godt lokalt kulturtilbud.

Det sier seg selv at på dette området vil Fyresdal aldri kunne konkurrere med Oslo eller andre større byer. Hovedtyngden av ungdomskullene flytter ikke til Fyresdal. De ungdommene Fyresdal må satse på er motkulturene, de som går mot samfunnstrendene. Fyresdal må satse på ungdom som ønsker trygge oppvekstvilkår i oversiktlige omgivelser, gode naturkvaliteter og fritidstilbud, en enklere hverdag med fem-minutters samfunnet og besteforeldrestøtte og ellers synes at byen er noe stress. Dessuten har Fyresdal en stor ressurs i næringsshagen som kan gi muligheter for jobb til naturglad ungdom, og muligheter for kontorplass til fjernarbeid mot bedrifter i mer sentrale strøk.

Her er det allerede gjort mye godt arbeid. Heim=Fyresdal prosjektet har pågått i tre år, har hatt tett kontakt med utflyttet ungdom og kan vise til gode resultater når det gjelder tilbakeflytting. Prosjektet har også gjennomført en rekke delprosjekter som utvikling av Hamaren Aktivitetspark, utvikling av

## Attraktivitetsfaktorer som bosted

**Det gode bosted for ungdom karakteriseres ved:**

**En attraktiv arbeidsplass innenfor en akseptabel arbeidsreise, og først når det er i orden:**

- Attraktive, sentrumsnære boliger
- Greie naboer og et godt sosialt nettverk
- Godt utbygget sosial service i lokalmiljøet
- Gode oppvekstvilkår for barn i trygge omgivelser
- Gode miljøkvaliteter
- God tilgang på fritidsaktiviteter, rekreasjonstilbud mv.
- Et godt utviklet kommunesenter med urbane bykvaliteter og et godt lokalt kulturtilbud

Kommuner som kan tilby dette vinner kampen om den kompetanserike arbeidskraften

AGENDA  
KAUPANG

Figur 3.1: Attraktivitetsfaktorer som bosted

Folkestadbyen, attraktive bomiljø og en rekke tiltak for ungdom. Prosjektet avsluttes i 2017, men omstillingsstyret bør helt klart vurdere en videreføring, særlig av tilbakeflyttingsaktivitetene.

En god ide som kom opp under et av seminarene er å styrke kontakten med utflyttet ungdom ved å engasjere en tilbakeflytter med god kompetanse på sosiale medier til å starte opp og drive en facebook side, der det løpende informeres om hva som skjer i bygda, hvor andre utflyttere bor og hva de foretar seg, jobberfaringer i Fyresdal og mulige jobbmuligheter for innflyttere, arrangements-kalender, hvem andre som har kommet tilbake og hva de gjør mv. Som informasjonskanal er sosiale media veldig effektivt, og når lett mange. Omstillingsstyret bør derfor vurdere et prosjekt der en tilbakeflyttet ungdom ivaretar denne oppgaven på deltid. Og, minst like viktig. Denne funksjonen må videreføres i kommunal regi også etter at omstillingsprosjektet er ferdig.

Et veldig viktig delprosjekt under Heim=Fyresdal var ellers utvikling av Folkestadbyen. Arkitektfirmaet Feste Grenland ble i 2015 engasjert for å lage en mulighetsstudie, og konkluderte med et sterkt behov for fortetting av bebyggelsen med funksjonsbygg og boliger og en bedre eksponering av senteret mot fylkesveien. Videre en bedre definert hovedgate og et torg som møteplass. Her har Feste et godt poeng. Folkestadbyen er i dag for ukjente forbipasserende vanskelig å se fra hovedveien, og kunne med fordel hatt tettere bebyggelse og mange flere boliger. Helst bør de aller fleste sentrumsorienterte boliger i Fyresdal bygges i Folkestadbyen slik at senteret fortettes over tid. Kanskje er det også behov for noen kombinerte forretnings- og leilighetsbygg, slik at senteret får et mer urbant preg og flere urbane kvaliteter. Eldreleiligheter og et eldresenter kan også være aktuelt, det samme kan et nytt omsorgssenter etter hvert bli.

For et moderne og utviklingspreget kommunesenter er svært viktig for Fyresdals omdømme både som bosted og arbeidssted, og dermed også viktig for å få til tilbakeflytting. Viktige faktorer for en kommunes omdømme framgår av figur 3.2.

## Omdømmet; kompetansesamfunnets mantra

- Kompetansesamfunnets mennesker velger sitt bosted, og tar gjerne sin arbeidsplass med seg
- Steder med et utviklingspreget og utviklingsrettet omdømme vinner kampen om næringskompetansen
- En slik omdømme skapes gjennom:
  - **Suksess med befolknings og næringslivsvekst**
  - **Gode bostedskvaliteter og kommunal service**
  - **Kulturelle vannhull og møteplasser**
  - **Urbane tettstedskvaliteter**
  - **Aktiv markedsføring, profilering, kulturarrangementer**

Fyresdal må aktivt markedsføre kommunen som bosted og lykkes med å skape nye attraktive arbeidsplasser

AGENDA  
KAUPANG

Figur 3.2: Fyresdals omdømme

Det framgår av figuren at kommuner med utviklingspreg og suksess med befolkningsutvikling og næringsutvikling også får et utviklingspreget omdømme og vinner kampen om næringskompetansen. Suksess avler suksess. Fyresdal har vært flinke til å skape nye arrangementer og kulturarenaer de siste årene, men må altså gjøre noe med senterutviklingen.

Ellers er det ikke noe spesielt galt med Fyresdals omdømme i dag. Problemet er bare at kommunen for folk utenfra er forholdsvis ukjent, og derfor ikke har noe konkret omdømme i det hele tatt. Mange vet at Fyresdal ligger i Vest-Telemark, men få har vært der og enda færre har et forhold til kommunen. Skal kommunen lykkes med å tiltrekke seg annen ungdom enn tilbakeflyttere, trengs det aktiv markedsføring av kommunens kvaliteter som bosted.

En utfordring til omstillingsstyret og omstillingsprosjektet kan derfor være å kjøre en stor markedsføringskampanje, der en fremmer Fyresdal bostedskvaliteter og kulturtilbud. En utradisjonell profil som foreslått i Heim=Fyresdal prosjektet er ikke dumt. Fyresdal trenger innflytting også av andre enn kommunens egen ungdom. Et godt slagord for markedsføringen hadde her vært ønskelig: «Fyresdal for naturglad ungdom» eller «Fyresdal for fjellfolk» kanskje, eller noe liknende.

### 3.2.3 Oppsummering av satsingsområdet

I henhold til gjennomgangen ovenfor foreslås det for omstillingsstyret følgende bosettingsstrategier:

#### **Satsingsområde 1: Sikre en bærekraftig befolkningsutvikling i Fyresdal**

**Mål for befolkningsutvikling: En netto innflytting på 15 personer pr. år.**

*Hovedstrategier:*

- Økt innvandring og bedre integrering av de voksne i familiene
- Fortetting og boligbygging i Folkestadbyen
- Aktiv markedsføring av Fyresdal som arbeidsplass og bosted

*Forslag til tiltak:*

- Vurder muligheter for og effekter av økt innvandring fra Vest-Europa i kombinasjon med et økt mottak av flyktninger
- Sats på bedre integrering av voksne arbeidsinnvandrere og flyktninger gjennom fadderordninger, kvinnenettverk, frivillige organisasjoner mv. Undersøk hva suksessrike kommuner gjør på dette området
- Tilrettelegg for bygging av boliger, moderne utleieleiligheter, eldrecenter og sentrumsbygg i Folkestadbyen
- Engasjer tilbakeflyttet ungdom til å drive en facebookside for Fyresdalsungdom i inn- og utland, der det informeres om lokalsamfunnet, jobbmuligheter mv
- Gjennomfør anbefalingene fra Feste Grenland om fortetting og utvikling av Folkestadbyen
- Aktiv markedsføring av Fyresdal som bosted og kulturkommune på sosiale media og gjennom arrangementer

### 3.3 Prioriterte satsingsområder for strategisk næringsutvikling i Fyresdal

For å sikre en vekst i Fyresdals næringsliv og bidra til å stabilisere og på sikt også øke folketallet, bør et mål for Fyresdals næringsutvikling i omstillingsprosjektet være å skape 20 nye arbeidsplasser pr. år i gjennomsnitt. Får man til dette, klarer man å kompensere for et forventet tap av rundt 10 eksisterende arbeidsplasser pr. år, og i tillegg skape et grunnlag for vekst.

Som prioriterte strategiske satsingsområder for næringsutvikling i omstillingsprosjektet, kom det andre seminaret opp med fire forslag til omstillingsstyret:

- Videre satsing på kompetansebedriftene
- Bedre utnyttelse av Fyresdals skog- og naturressurser
- Mer utnyttelse av vannressursene
- Utvikling av besøksnæringer og turisme

Disse forhold ble utdypet videre i form av strategiske grep og tiltak i arbeidsgrupper og i intervju-runden. Resultatene er vist nedenfor.

I tillegg skal en selvsagt gjennom omstillingsprosjektet forsøke å videreutvikle det næringslivet og den næringskompetansen man allerede har i Fyresdal. På kort sikt er det mye lettere å skape nye arbeidsplasser gjennom ekspansjon av eksisterende næringsliv enn gjennom etablering av nye bedrifter. Eksisterende bedrifter har imidlertid ofte mer behov for tilrettelegging fra kommunen enn for konkret støtte fra omstillingsprosjektet. En del innmeldte behov for kommunal tilrettelegging er derfor også omtalt nedenfor. Omstillingsprosjektet og det vanlige kommunale næringsarbeidet, må jo uansett gå parallelt og ha et tett samarbeid om man skal nå målene for næringsutvikling i Fyresdal.

### 3.4 Satsingsområde 2: Videre satsing på kompetansebedriftene

#### 3.4.1 Fyresdal Næringshage, en ressurs for befolknings- og næringslivsvekst

Næringslivet i Fyresdal har mye god kompetanse på sine områder. Det er imidlertid ikke unikt for Fyresdal, slik er det andre steder også. Det som derimot er litt unikt i Fyresdal er de sterke kompetansemiljøene innenfor ulike typer teknisk og forretningsmessig tjenesteyting i Fyresdal Næringshage. Noe slikt er det ikke mange små distriktskommuner som har, og dette miljøet er i dag en stor ressurs for befolknings- og næringslivsvekst i Fyresdal.

Fyresdal Næringshage holder til i et moderne bygg med spektakulær beliggenhet nede ved Fyresvannet, vegg i vegg med det nye kommunehuset. Her holder i dag 20 kompetansebedrifter til.

Størst er Faun med 9 ansatte, men ikke alle i Fyresdal, som driver konsulentvirksomhet innenfor viltforvaltning, fiske- og vassdragsforskning, naturkartlegging og naturbasert reiseliv. AT Skog med tre av sine ansatte i Fyresdal, driver omsetting av tømmer og tjenester i tilknytning til dette, mens Silva Consult med 3–4 årsverk tilbyr en lang rekke tjenester som strategiutvikling, management for hire, styrearbeid, skogforvaltning, arealplanlegging og konsekvensutredninger. I tillegg har næringshagen en lang rekke en eller tomannsbedrifter, med et svært bredt fagfelt som strekker seg fra HMS, via førstehjelpskurs til integrering av flyktninger.

Til sammen er dette et tett kompetansemiljø på rundt 40 personer, med rom for utvidelser. Med den nye fløyen i kommunehuset har næringshagen rundt ti kontorer ledige for nye interessenter. For Fyresdal er dette en stor ressurs, fordi innflyttere kan finne et fint kontormiljø og fagmiljø i næringshagen med lynrask bredbåndsforbindelse, velegnet for fjernarbeid mot selskaper andre steder. Det gjør det mye lettere å flytte til Fyresdal. Kontor kan også leies for en billig penge av hytteturister som vil jobbe fra Fyresdal i perioder, eller stilles gratis til rådighet for ungdom under utdanning på sommerferie, i eksamensperioder eller med oppgavejobbing.

### 3.4.2 Utvikling av et nasjonalt kompetansemiljø innenfor bioøkonomi

Fyresdal Næringshage har mange ulike virksomheter, men med en felles utviklingsstrategi. Norge er inne i et grønt skifte der utnyttelse av biologiske ressurser som skog, vann og landbruk blir mye viktigere enn før. Fyresdal Næringshages strategi er derfor å utvikle et framtrødende, nasjonalt kompetansemiljø innenfor bioøkonomi, for bedre utnyttelse av biologiske ressurser og for å gi en bærekraftig vekst. En håper gjennom dette å trekke til seg nye konsulentbedrifter eller enkeltpersoner som kan forsterke miljøet ytterligere, og bidra til innflytting i Fyresdal. Gjennom et flerårig prosjekt for kommunen og Telemark fylkeskommune kalt Bioøkonomi Telemark, har næringshagen videre konkretisert noen interessante produksjonsideer som kan øke verdiskapingen i kommunen. Disse er beskrevet nærmere nedenfor.

Det er liten tvil om at Fyresdal Næringshage og det næringsmiljøet som er samlet der, er en stor ressurs for Fyresdal, en ressurs som bør brukes aktivt i omstillingsprosjektet, for eksempel til markedsføring av kommunen og til utviklingsprosjekter, støttevirksomhet og miljø for gründere, kanskje også inkubatortjenester. I tillegg er næringshagen velegnet for nettverksbygging for Fyresdals næringsliv. Kanskje kan man få større aktivitet i næringsforeningen også.

### 3.4.3 Oppsummering av innsatsområdet

#### **Satsingsområde 2: Videre satsing på kompetansebedriftene.**

#### **Mål for næringsutvikling: Bidra til å skape 20 nye arbeidsplasser i Fyresdal pr. år**

*Hovedstrategier:* Støtt opp om videre utvikling av kompetansemiljøet.

#### *Forslag til tiltak:*

- Bruk næringshagen aktivt i kontakt med utflyttet ungdom og i markedsføring av kommunen som bosted og arbeidssted
- Bruk miljøet i næringshagen for å styrke gründervirksomhet og entreprenørskap i Fyresdal
- Bruk næringshagen til å drive et næringslivsnettverk med foredrag, frokostmøter mv.
- Vurder mulighetene for å opprette et investorforum



### 3.5 Satsingsområde 3: En bedre utnyttelse av skog- og naturressursene

#### 3.5.1 Gjennomførte studier

På dette området er det allerede gjort et betydelig utredningsarbeid i regi av Fyresdal Næringshage, med kommunen og Telemark fylkeskommune som oppdragsgivere. Man har i prosjektet Bioøkonomi Telemark utredet bioressursene i Telemark, herunder jordbruk-, skog-, vann- og utmarksressurser. Man har gjennomført case-studier for å undersøke mulighetene for å lage konkrete produkter basert på disse bioressursene, og man har laget en strategi for videre satsing, der også oppbyggingen av Fyresdal Næringshage som ressurscenter inngår, som vist ovenfor.

Case-studien viser at det er mange muligheter for bedre utnyttelse av Telemarks bioressurser, men flere av disse er mer på utredningsstadiet enn klare til produksjon. Andre produkter sliter med manglende lokale markeder og lav lønnsomhet. Ut fra rundt 20 case-studier har man konkretisert fire konkrete prosjektideer som en ønsker å utvikle videre. Planen er videre å danne et bedriftsnettverk på 5–10 bedrifter i Vest-Telemark, hvorav noen lokale i Fyresdal, for å forsøke å realisere disse produktideene. Et forprosjekt på dette er under arbeid, og en tenker seg et permanent nettverk etablert med en tidshorison på tre år.

De konkrete prosjektideene en ønsker å videreføre er:

- Førdsalshytta
- FyreVed
- Bærekraftig jordprodukt
- Fiskefor til røyeoppdrett.

I tillegg ønsker man å realisere bedriftsnettverket og utvikle Molandsmoen til et industrisenter for bioøkonomisk produksjon.

#### 3.5.2 Nærmere om prioriterte bioøkonomiprosjekter

Den produktideen som synes mest aktuelt å videreføre i alle fall de første årene er produksjon av **Førdsalshytta**. Førdsalshytta er designet som en liten, enkel fjellhytte med moderne teknologi, som drives som et lukket system uten behov for infrastruktur, og med minimalt fotavtrykk i terrenget. Alt skal være mest mulig bærekraftig. Hytta trenger ikke veiforbindelse og heller ikke grunnmur, strømforsyningen ivaretas av solceller eller vindmølle, man har biotoalett og biologisk avløpssystem.

Førdsalshytta tenkes oppbygd av et sett med standardelementer, slik at den kan tilpasses kundens behov. Fyresdal sag og bygg i samarbeid med Kile håndlaft kan være aktuelle for produksjon av elementer og sammensetting av hytta, i eksisterende produksjonslokaler på Molandsmoen, eller i et nytt kommunalt industribygg på samme sted. Hytteelementer kan gjerne produseres av kjerneved av furu. En litt kul ide er ellers isolasjon basert på saueull, dersom man finner en villig lokal produsert av slikt.

Hovedideen med Førdsalshytta er å bygge små, men moderne hytter som kan plasseres på unike tomter inne i fjellet eller skogen, langt fra nærmeste vei. Hytta fraktes inn i ferdig stand med helikopter. Dette setter noen restriksjoner på størrelsen (maks 3 tonn), men man kan sikkert dele frakten i to og sette sammen delene på stedet, dersom man trenger større hytte. Hytta kan fungere som turisthytte, jaktbu, eller som en privat fjellhytte. Brukerne er folk som vil bort fra hverdagen til et fredelig sted i nær kontakt med naturen, og som videre er opptatt av bærekraft og miljø.

Ideen med Førdsalshytta er meget god. Selv om de aller fleste ønsker seg en høystandardhytte med innlagt strøm og vann og vei helt fram, finnes det alltid motkulturer. Dessuten engasjeres

Fyresdals næringsliv i byggeprosessen på en god måte, samtidig som man bruker lokalt trevirke. Fordelen er dessuten at dette kan realiseres relativt raskt, med eksisterende kunnskap og utstyr. Omstillingsstyret bør derfor avgjort se nærmere på mulighetene for å få dette prosjektet i gang.

**FyreVed** er designet som et svært effektivt vedproduksjonsanlegg basert på moderne pakke-teknologi for produksjon av vedsekker for salg i detaljhandel, på bensinstasjoner mv. Veden kan markedsføres som et norsk, bærekraftig kvalitetsprodukt. Produktet utnytter lokale skogressurser og kan erstatte import av ved fra Baltikum.

Ideen bak FyreVed er grei nok, utfordringen er å få tilstrekkelig lønnsomhet i et marked som i dag har overskudd på ved. Fyresdal har en større og flere små vedprodusenter, så realisering av prosjektet er trolig avhengig av at en eller flere av disse tenner på ideen, og har lyst til å satse. Dette bør undersøkes nærmere i omstillingsprosjektet.

**Bærekraftig jordprodukt** er et jordforbedringsmiddel basert på ukurant trevirke og avfall fra trevareproduksjon, som er ment å erstatte lite miljøvennlig torvjord. Energivækster som pil og strandrør kan også brukes, og det er igangsatt et forprosjekt for å se om en også kan benytte fiskeslo fra røyeoppdrett som råvare. Markedet for jordforbedringsmidler er til stede, utfordringen er å skape lønnsom produksjon. I tillegg må noen være interessert i å satse på en slik produksjon. Dette bør også undersøkes nærmere i omstillingsprosjektet.

**Fiskefor til røyeoppdrett** er en kreativ ide der en tenker seg å produsere insekter, for eksempel gresshopper, som for til oppdrettsfisk. Insekter inneholder mye protein, og er billige å produsere, dessuten er de naturlig føde for røye. Om dette lar seg gjøre rent teknisk, og om en får lov av myndighetene til å fore fisk med insekter, må avklares før en kommer videre med prosjektet. Dessuten er trolig Telemarkrøye mer opptatt av å få til en produksjon i større skala om dagen enn å eksperimentere med nye typer for. På noen års sikt kan imidlertid prosjektet bli aktuelt.

### 3.5.3 Oppsummering av satsingsområdet

#### **Satsingsområde 3: Bedre utnyttelse av skog- og naturressursene**

##### **Mål for næringsutvikling: Bidra til å skape 20 nye arbeidsplasser i Fyresdal pr. år**

*Hovedstrategi:* Realisere bærekraftige bioøkonomiprosjekter.

*Forslag til tiltak:*

- Bistand fra omstillingsprosjektet for å realisere produksjon av Fyresdalshytta
- Undersøk økonomi og lokal interesse for produksjon av FyreVed og jordforbedringsmiddel

### 3.6 Satsingsområde 4: Mer utnyttelse av vannressursene

Fyresdal har i dag to spennende bedrifter som utnytter kommunens vannressurser. Begge har betydelige ekspansjonsplaner.

#### 3.6.1 Telemark Kildevann AS, en hjørnesteinsbedrift i Fyresdal

Telemark Kildevann er i dag Fyresdals største private bedrift. Bedriften har en årlig omsetning på rundt 120 mill kr og en samlet sysselsetting på rundt 60 ansatte, hvorav 35 i Fyresdal og 15 ved avdelingen i Aurskog. I Fyresdal produseres det flaskevann. I Aurskog produseres det brus, fordi vannkvaliteten ikke er god nok for flaskevann. Mesteparten av bemanningen i Fyresdal er lokalt bosatt, men mange av disse er tyske eller litauiske gjestearbeidere. Som arbeidsmiljø fungerer dette fint, men de ansatte skulle gjerne hatt tilgang til flere moderne, sentrumsnære utleieboliger, og skulle gjerne blitt bedre integrert i Fyresdals kultur og idrettsliv.



Telemark Kildevann er avhengige av tilgang på svært rent kildevann med en kvalitet godkjent for flaskevann. Tilstrekkelige mengder kildevann av en slik kvalitet er relativt sjeldent, men finnes flere steder i Fyresdal. Dette gir Fyresdal et komparativt fortrinn for produksjon av flaskevann som ifølge bedriften kompenseres for en betydelig transportuleppe i forhold til produksjon i mer sentrale strøk, eller nærmere de nasjonale transportårene.

Telemark Kildevann henter i dag vann fra to kilder, Telemarkkilden og Modal. Bedriften ønsker å utvide med produksjon fra en vannkilde til, og vil gjerne ha hjelp av kommunen til å få tilgang til vannressursene og til nødvendige reguleringsarbeider. Man ønsker også større produksjonslokaler i tilknytning til eksisterende anlegg, og vil gjerne ha hjelp fra kommunen til å realisere dette, enten i form av en byggeklar tomt, eller i form av et kommunalt utleiebygg.

For øvrig er Telemark Kildevann en høyst oppegående bedrift med ekspansjonsplaner, og trenger i utgangspunktet ingen spesiell støtte fra omstillingsprosjektet. Kommunal velvilje og aktiv tilrettelegging bør være tilstrekkelig for å kunne ekspandere produksjon og sysselsetting i en av Fyresdals hjørnesteinsbedrifter.

### **3.6.2 Telemarkrøye AS, liten bedrift med stort utviklingspotensial**

Telemarkrøye er en forholdsvis nystartet bedrift med 6 ansatte som har konsesjon for oppdrett av 300 tonn røye pr. år i Fyresvannet for videreføring og salg. Eierselskapene til bedriften har god økonomibase og god kunnskap om oppdrettsvirksomhet, så Telemarkrøye er solid finansiert. Foreløpig driver selskapet småskala røyeproduksjon, noen få tonn i 2016, men med klare planer for gradvis å utvide produksjonen til en mye større skala etter hvert som de klarer å produsere tilstrekkelig store mengder yngel. Oppbyggingen er ventet å ta tid, minst fem års med gradvis oppbygging og markedsutvikling for å komme over i storskalaproduksjon. Da har man imidlertid lykket med noe ingen har greid før i Norge.

Oppdrett av ferskvannsfisk som røye er nytt i Norge, men har svært spennende perspektiver. Røye er en stimfisk som trives i tette bestander og er fri for sykdom som lakselus o.l. Fyresvannet er videre regulert, er en god resipient med mye utskifting av vann, og dermed velegnet for oppdrettsvirksomhet. Disse forhold, kombinert med et teknologisk forsprang etter flere års forsøksvirksomhet og videre gode markedskontakter til Menykjeden, gir Telemarkrøye et klart komparativt fortrinn for produksjon av røye i Fyresdal. I tillegg planlegger bedriften å etablere et slakteri for røye i tilknytning til produksjonsanlegget, og drive videreføring av oppdrettsfisk i Fyresdal (røyket, gravet, raket) i samarbeid med den lokale produsenten Aketun Fisk AS, som har mange års erfaring på slik produksjon. De første årene tenker en seg tilgang til flere områder med mærer i Fyresvannet. På lengre sikt kan også andre vann i Vest-Telemark være aktuelle for oppdrett.

Det bedriften i første omgang ønsker seg av kommunen og omstillingsprosjektet, er tilrettelegging for og bistand til å etablere et kjølelager, og videre støtte til å utvikle og produsere en egnet emballasje for bearbeidet fisk. Bedriften ønsker også å kjøpe lagerlokalene ved produksjonsanlegget. Videre ønsker bedriften seg tilgang til strandsoner for nye mærer til en rimelig leie. Helst burde kommunen etter bedriftens mening, innføre egne oppdrettssoner i Fyresvannet i kommuneplanen.

Telemarkrøye er en spennende bedrift som er inne i en svært avgjørende ekspansjonsfase. Det er slett ikke sikkert bedriften lykkes, men dersom den gjør det, er potensialet for ny virksomhet og nye arbeidsplasser i Fyresdal svært stort. Telemarkrøye er dermed en svært velegnet bedrift både for kommunen og for omstillingsprosjektet å engasjere seg i og støtte opp under så godt det lar seg gjøre. Her har man mulighet til å skape mange nye arbeidsplasser og gjøre Fyresdal og Fyresdalsrøye kjent over hele landet

### 3.6.3 Oppsummering av satsingsområdet

#### **Satsingsområde 4: Mer utnyttelse av vannressursene**

**Mål for næringsutvikling: Bidra til å skape 20 nye arbeidsplasser i Fyresdal pr. år.**

*Hovedstrategier:*

- Sterk satsing på vekst i eksisterende næringsliv
- Aktiv bistand og tilrettelegging for videre utvikling av vannbedriftene

*Forslag til tiltak:*

- Kommunal tilrettelegging av minst en ny kilde for produksjon av flaskevann
- Tilrettelegging av byggetomt/lokale for ekspansjon av flaskevannsproduksjon
- Bistand til bygging av kjølelager for Telemarkrøye
- Kommunal tilrettelegging for oppdrettssoner og tilgang til strandområder egnet for oppdrettsmærer

### 3.7 Satsingsområde 5: Utvikling av besøksnæringer og turisme

#### 3.7.1 Hyttebygging og hytteservice som utviklingsstrategi

Hyttebygging og hytteservice som utviklingsstrategi, har flere spennende aspekter. Det skal bygges infrastruktur som vei, vann/avløp og el-forsyning, det skal bygges nye høystandard hytter som skal innredes, kanskje også noen moderne lavstandardhytter av type Førstdalshytta. Eldre hytter skal moderniseres og utvides. Det skal bygges turistanlegg med overnatting og servering, kanskje også en skibakke. Det skal bygges et løypenett og turstier både for sommer og vinteraktiviteter, det skal drives hytteservice for vedlikehold og ettersyn, og anlegg og infrastruktur skal driftes og holdes ved like. Videre skal det drives aktiv profilbygging og markedsføring både av nye hyttefelt og turistanlegg.

Alt dette gir mye aktivitet og over tid grunnlag for mange lokale arbeidsplasser. Grunneiere, i hovedsak bønder, får inntekter av tomtsalg og verdifulle tilleggsaktiviteter til gårdsdriften gjennom drift av infrastruktur og løypenett, og ettersyn av hytter. Lokale bygge- og anleggsbedrifter får hver for seg, og særlig om de samarbeider, et betydelig marked og grunnlag for ekspansjon og sysselsettingsvekst. Det samme gjelder trevarebedriftene som kan selge byggesett og hytteinnredning. Videre vil drift av turistanleggene gi arbeidsplasser, det samme gjelder markedsføring og profilbygging.

Mulighetene her er store, og en klar fordel er at dette kan bygges opp gradvis over mange år, slik at utbyggingen får et begrenset kapitalbehov og i stor grad kan drives av lokale interessenter, og slik at det lokale næringslivet rekker å tilpasse seg til nye markedsmuligheter og øke sin sysselsetting. Spørsmålet er bare: Har man et marked for dette, og hvilken profil skal en velge?

#### 3.7.2 Markedet for hyttebygging og turistanlegg i Fyresdal

I utgangspunktet er markedsmulighetene gode. Fyresdal har store, nesten urørte skog og fjellområder, velegnet for hyttebygging, turløyper og naturopplevelser. Her bør Fyresdal ha et klart konkurransefortrinn, i alle fall i forhold til sentrale strøk, for mer hyttebygging og turisme. Utfordringen er bare at disse naturkvalitetene ikke er unike. Flere av Fyresdals nabokommuner har omtrent de samme naturkvalitetene, samtidig som de har kommet mye lenger i utvikling av disse i næringsssammenheng. Dessuten er de både avstandsmessig og tidsmessig nærmere kjøpekraftige kundegrupper for nye fjellhytter i områdene langs Oslofjorden og i Agder.

Drangedal og Nissedal har for eksempel de senere år bygget mange høystandard hyttefelt rundt Gautefall, med tett tilknytning til et moderne skisenter med bakker, oppkjørte skiløyper, sportsbutikker, kaféer mv. Dette trekker særlig i vintersesongen mange hyttefolk og turister, skaper mange lokale arbeidsplasser, økte kommunale inntekter og økt omsetning i varehandelen. Treungen på en lørdag i vintersesongen er faktisk et trivelig sted med livlig handel og mange tilreisende hyttefolk. Det er ikke Folkestadbyen.

Det er dessverre bare å erkjenne at flere av Fyresdals nabokommuner, ikke bare de to overnevnte, i dag har klare utviklingsfortrinn og kommunikasjonsfortrinn framfor Fyresdal når det gjelder hyttefeltbygging og utvikling av turistanlegg. Likevel bør trolig dette være et prioritert satsingsområde for Fyresdal i omstillingsprosjektet. Med dagens lave renter synes markedet for høystandardhytter i Norge å være nær umettelig. Fyresdal kunne imidlertid kanskje med fordel satse på en litt annen utbyggingsfilosofi enn nabokommunene. Der bygger de hyttefelt tett i tett som landsbyer, med tett tilknytning til skisenteret. Mange liker dette, men slett ikke alle. Hvor får man hytter med direkte tilknytning til urørt natur og i god avstand fra naboen? I alle fall ikke på Gautefall, men kanskje i Birtedalen. Her har man trolig et marked dersom man legger seg på en litt annen profil enn nabokommunene. Dette bør i alle fall undersøkes nærmere gjennom en markedsundersøkelse som del av omstillingsprosjektet. Markedsundersøkelsen bør også omfatte hva man trenger av turistanlegg i Birtedalen for å støtte opp om hyttebyggingen.

### 3.7.3 Planer for turistanlegg, aktiviteter mv.

Det er få turistanlegg beregnet på hyttefolk i Fyresdal. Kvipt gård i Birtedalen driver overnattingsvirksomhet, servering og utleie av selskapslokaler i vår-, sommer- og høstsesongen, beregnet på turister om våren og sommeren, og jegere om høsten. Gården har overnattingskapasitet til 25 personer, men har planer om å øke dette, fordi markedet særlig om sommeren er i vekst.

I Birtedalen driver videre Fyresdal sag- og bygg tomteopparbeidelse og tilrettelegging for bygging av høystandardhytter. Man har mange attraktive tomter til salgs, og det arbeides med utvikling av hytteservice, løypenett mv. Mye av utbyggingen av løypenettet har imidlertid stoppet opp på grunn av nabokonflikter. Her må kommunen gripe inn. Skal omstillingsprosjektet satse på hyttebygging og turisme, kan ikke kommunene sitte å se på at utviklingen stopper opp.

I Hauggrend helt nord i Fyresdal har Bjørn Veum Seljevold planer om å bygge opp et moderne turistanlegg i tilknytning til sin eksisterende campingplass. Her er det også et hotell og en nyåpnet kro. Utbyggingsplanene dreier seg om nye utleiehytter med full infrastruktur, og på noe sikt også kanskje en slalåmbakke med internasjonal standard ved Skrede gård. Videre etablering av diverse aktiviteter som bading, sykkeløyper, fiske mv. Et minibryggeri for lokalt øl er også på planleggingsstadiet.

Hyttebyggingen på Skrede har en avløpsutfordring som må løses i samråd med kommunen. Hvorvidt det er marked for en slalåmbakke, må eventuelt undersøkes nærmere gjennom en egen markedsundersøkelse. Det er flere konkurrerende skianlegg i Vest-Telemark, på Rauland, på Gautefall og i Vrådal, og flere av dem sliter økonomisk.

Ellers så drives det campingplass i Kilegrend og hytteutleie et titalls steder i kommunen. Det som mangler er kanskje en egen tilrettelagt plass for bobiler attraktivt beliggende nede ved vannet i nærheten av sentrum, slik flere tok til orde for på seminarene.

Folkestadbyen har en aktiv handelsstand som de senere år har vært flinke til å lage turistløype, markedsdager og arrangementer som trekker folk til sentrum. Her driver også Fyresdal Bed & Breakfast et hyggelig familiehotell med plass til 22 gjester, som er åpent hele året. Fyresdal kurs og leirsted nede ved vannet eies nå av Pinsevevnnene og brukes mest til egne arrangementer. Anlegget står tomt store deler av året. Kanskje kunne pinsevevnnene overtales til i tillegg å drive en folkehøgskole for naturglad ungdom på leirstedet. Da hadde anlegget vært utnyttet mye bedre,

samtidig som det ville vært strålende for Fyresdal å få aktiv, naturglad ungdom til å skape liv i Folkestadbyen. Noen av disse kunne jo ønske å bli boende.

### 3.7.4 Kommunal tilrettelegging

Få satsingsområder krever mer kommunal tilrettelegging enn hyttebygging og turisme. Satsing på næringsutvikling ved hjelp av hyttebygging og turisme er imidlertid en samfunnsdugnad der hele Fyresdalssamfunnet må delta. Noen må ta et initiativ, og heldigvis har Fyresdal her noen gründere som har lyst til å satse. Det ser ellers ut til å være mangelvare på andre utviklingsområder. Men reiselivsgründerne kan ikke å dra dette alene. De må ha hjelp og støtte fra lokalsamfunnet, de må skaffe finansiering, helst med noe lokal egenkapital og de er helt avhengige av kommunal velvilje og tilrettelegging.

Kommunen må sikre regulering av nye hytteområder og turistanlegg og bistå i utvikling av offentlig infrastruktur. Kanskje må man også gjøre det samme med eksisterende uregulerte hytteområder, i alle fall må kommunen være velvillig til å godkjenne utbygging og oppgradering av eldre hytter.

Videre må man få løst konfliktene rundt hyttebygging og skiløyper i Birtedalen, som nevnt ovenfor. Kommunen kan ikke sitte å se på at utviklingen der stopper opp.

### 3.7.5 Oppsummering av satsingsområdet

#### **Satsingsområde 5: Utvikling av besøksnæringer og turisme**

##### **Mål for næringsutvikling: Bidra til å skape 20 nye arbeidsplasser i Fyresdal pr. år**

*Hovedstrategi:* Sterk satsing på utbygging av høystandard hytter og turistanlegg

*Forslag til tiltak:*

- Gjennomfør en større markedsundersøkelse om behov for og profil på nye høystandardhytter med tilhørende turistanlegg i Fyresdal
- Gjennomfør en separat markedsundersøkelse før man engasjerer seg i utbygging av en slalåmbakke
- Initiere et lokalt bedriftssamarbeid om bygging av hytter og om infrastrukturbygging til hyttefelt
- Vurder mulighetene for en tilrettelagt plass for bobiler
- Driv aktiv markedsføring og profilering av Fyresdal som hytte- og turistkommune på sosiale medier

## 3.8 Satsingsområde 6: Utvikling av annet næringsliv og kompetanse

### 3.8.1 Reetabler en mekanisk bedrift

Fyresdal har i mange år hatt et mekanisk produksjonsmiljø rettet mot vannkraft og med god kompetanse, men siste eier, oljeserviceselskapet IKM, valgte i 2015 å legge ned produksjonen, fordi selskapet på grunn av oljekrisen måtte nedbemanne, og fordi bedriften lå utenfor IKMs hovedvirksomhet, samtidig som deres største kunde Rolls Royce fikk problemer. 15 ansatte mistet jobben, hvorav ti fra Fyresdal. Det som er igjen er et tomt produksjonslokale med intakt utstyr og tidligere daglig leder som eneste ansatt.

Dette er ikke gangbart. Man har produksjonslokaler og utstyr, man har kompetanse og erfaring, og man har trolig også et marked for en maskineringsbedrift, rettet mot kraftverkene. Trolig kan man også skaffe lokal egenkapital. Flere nye interessenter kunne også kanskje tenke seg å delta. Rui Grunderens-prosjektet er en mulighet. Telemark Kildevann har også et mekanisk miljø som kan være interessant. Det meste ligger dermed til rette for å stifte et nytt selskap for å videreføre

mekanisk industri i Fyresdal. Det man mangler er bedriftsleder med markedsføringskompetanse, men det bør det ikke være vanskelig å skaffe.

Her er det en klar oppgave for omstillingsprosjektet, for dette er trolig den raskeste måten å etablere nye arbeidsplasser på. Omstillingsprosjektet bør derfor trolig ha dette som en prioritert oppgave.

### 3.8.2 Flyplassen, en ressurs også i nærings sammenheng?

Fyresdal har en kortbaneflyplass med brukbar standard, men for tiden uten flyaktivitet. Et tema på seminarene var om det er mulig å etablere noen nye næringsaktiviteter på flyplassen. Flere forslag kom opp; beredskap mot skogbrann, helikoptertransport, senter for fallskjermhopping, seilfly og helikopterskole. Slike forhold bør kanskje vurderes nærmere i omstillingsprosjektet gjennom en mulighetsstudie. Flyplassen er en vel stor ressurs for Fyresdal til ikke å være i bruk i nærings sammenheng, selv om den i mellomtiden brukes til diverse arrangementer som trekker mye folk.

### 3.8.3 Transportvirksomhet kan være en mulighet

Det er i dag en stor transport ut av kommunen av flaskevann og tømmer, men det er ingen lokale aktører i denne næringen. Det burde det kanskje være. I alle fall er det en etterspørsel etter lokale transportører i markedet. Marginene i bransjen er imidlertid små, så den lokale interessen har ikke vært stor. Likevel er dette noe omstillingsstyret bør se nærmere på. Markedet er så definitivt til stede.

### 3.8.4 Kommunens rolle i omstillingsarbeidet

For å skape nok nye arbeidsplasser i Fyresdal, er det helt nødvendig at kommunen støtter opp under omstillingsstyrets arbeid gjennom aktiv tilrettelegging og bistand. Helst bør Fyresdal framstå som en av Norges mest næringsvennlige kommuner. Dette forplikter selvfølgelig. Kommunen må være rask og framoverlent i reguleringsaker, man må bidra til å løse opp i fastlåste konflikter, og en må tore å bruke næringsfondet og andre kommunale midler til investering i næringsrettet infrastruktur, for eksempel en stor fleksibel produksjonshall på Moland.

Det var også et ønske på seminarene at Fyresdal kommune utnytter sine muligheter innenfor reglene for offentlige innkjøp til å sette ut mindre entrepriser, egnet for anbud fra lokalt næringsliv, og la være å inngå regionale samarbeid om kommunale tjenester som like godt kan utføres av lokal arbeidskraft.

Ellers må man selvsagt sloss for å bevare fengselet. Det er vedtatt nedlagt, men dette har ennå ikke skjedd, så det er ennå håp om at fengselet blir i Fyresdal.

### 3.8.5 Oppsummering av satsingsområdet

#### **Satsingsområde 6: Utvikling av annet næringsliv og kompetanse**

#### **Mål for næringsutvikling: Bidra til å skape 20 nye arbeidsplasser i Fyresdal pr. år**

*Hovedstrategi:* Bidra til reetablering av en mekanisk bedrift

*Forslag til tiltak:*

- Igangsett en markedsundersøkelse for en mekanisk bedrift i Fyresdal
- Organiser et reetableringsprosjekt for en slik bedrift, basert på tilgjengelig utstyr og kompetanse
- Foreta nødvendige undersøkelser og vurder mulighetene for bruk av flyplassen i nærings sammenheng
- Se nærmere på mulighetene for å etablere et transportfirma i Fyresdal

## 4 Veien videre i omstillingsarbeidet

### 4.1 Ansvarsforhold og framdrift i utviklingsarbeidet

Foreliggende rapport er en strategisk utviklingsanalyse. I henhold til Innovasjon Norges mal for omstillingsarbeider i kommuner, skal dette være andre trinn i omstillingsprosessen, den såkalte strategifasen, og gi et oppspill til det konkrete omstillingsarbeidet. Etter en prosess med bred deltakelse fra politikere og lokalt næringsliv skal det trekkes opp noen strategiske satsingsområder for befolknings- og næringsutvikling framover. Videre bør det konkretiseres noen utviklingsstrategier innenfor disse satsingsområdene, og eventuelt også foreslås en del tiltak for å støtte opp om disse strategiene. Foreliggende strategiske utviklingsanalyse er laget etter denne mal.

Neste trinn i omstillingsprosessen er nå å opprette et omstillingsstyre, som skal føre omstillingsarbeidet videre. Et slikt styre er under opprettelse, med ordfører som leder, og med deltakelse fra lokalt næringsliv, fylkeskommunen og Innovasjon Norge. Omstillingsstyret vil være operativt i løpet av kort tid.

Omstillingsstyret skal som sin første oppgave ansette en prosjektleder på heltid som skal drive det operative arbeidet, i første omgang i tre år, men med muligheter for forlengelse, dersom omstillingsprosjektet forlenges med inntil tre år til. Det er opp til omstillingsstyret å avgjøre om prosjektlederen skal være intern, med godt kjennskap til den kommunale organisasjon og til det lokale næringslivet. Alternativet er å ansette en prosjektleder utenfra, med et mer uhildet syn på Fyresdals muligheter for befolkningsvekst og næringsutvikling. Da er man imidlertid helt avhengig av at denne personen fungerer godt i rollen, og det er erfaringsmessig ikke alltid tilfellet. Begge alternativer har sine fordeler og ulemper. Uansett er ansettelse av prosjektleder kanskje det viktigste valget omstillingsstyret tar.

Den første store oppgaven for omstillingsstyret, er å få laget en treårig omstillingsplan, og et konkret handlingsprogram for første år av omstillingsperioden. Dette kan gjøres internt, eller man kan søke eksternt hjelp til dette. Omstillingsprogrammet skal med utgangspunkt i den strategiske utviklingsanalysen foreslå konkrete strategier innenfor ulike satsingsområder, slik at omstillingsstyret kan prioritere mellom disse, og angi retningen for omstillingsarbeidet.

I henhold til omstillingsstyrets prioriteringer utarbeides det så et handlingsprogram for første år av omstillingsarbeidet, som det er opp til prosjektleder å gjennomføre, i tett samarbeid med kommunens organisasjon. Det lages også et budsjett for arbeidet første år. Omstillingsplan og handlingsplan skal godkjennes av kommunestyret. Deretter er omstillingsarbeidet i gang, og omstillingsstyret vil følge arbeidet tett.

### 4.2 Videre arbeid med næringsstrategiene

De strategiske satsingsområdene som foreslås i denne utviklingsanalysen, med tilhørende utviklingsstrategier og tiltak, forelegges omstillingsstyret som innspill til det videre arbeid. Det er så opp til omstillingsstyret å prioritere mellom satsingsområder og utviklingsstrategier, velge noen, kanskje velge bort andre, og eventuelt også foreslå nye satsingsområder og strategier. Omstillingsstyret bestemmer med dette retningen på omstillingsarbeidet, og tar ansvar for den videre gjennomføring av prosjektet.